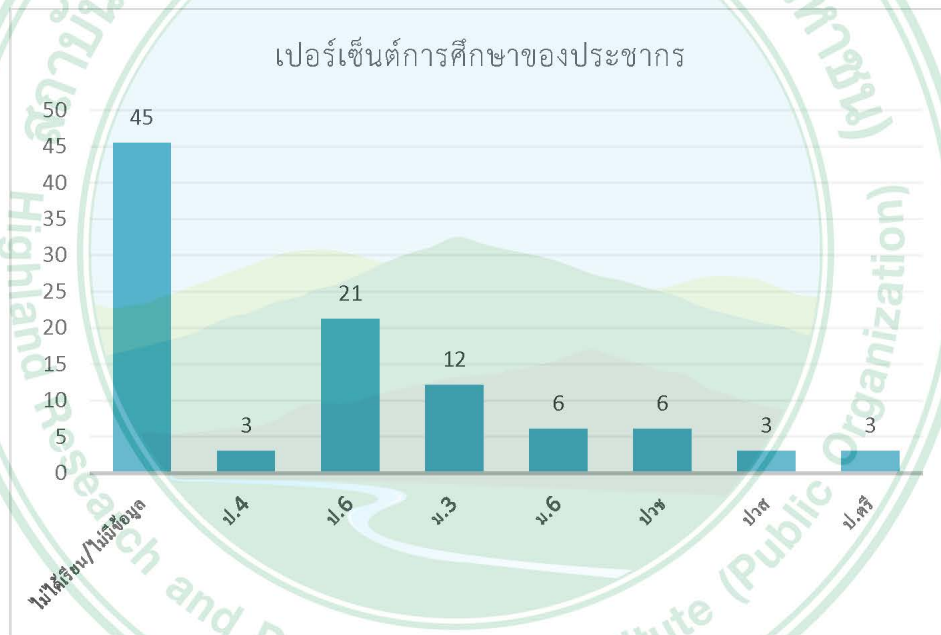

บทที่ 4
ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล

4.1 การศึกษาศักยภาพพื้นที่ชุมชนบ้านปากกล้วยในการวิจัยและพัฒนาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน

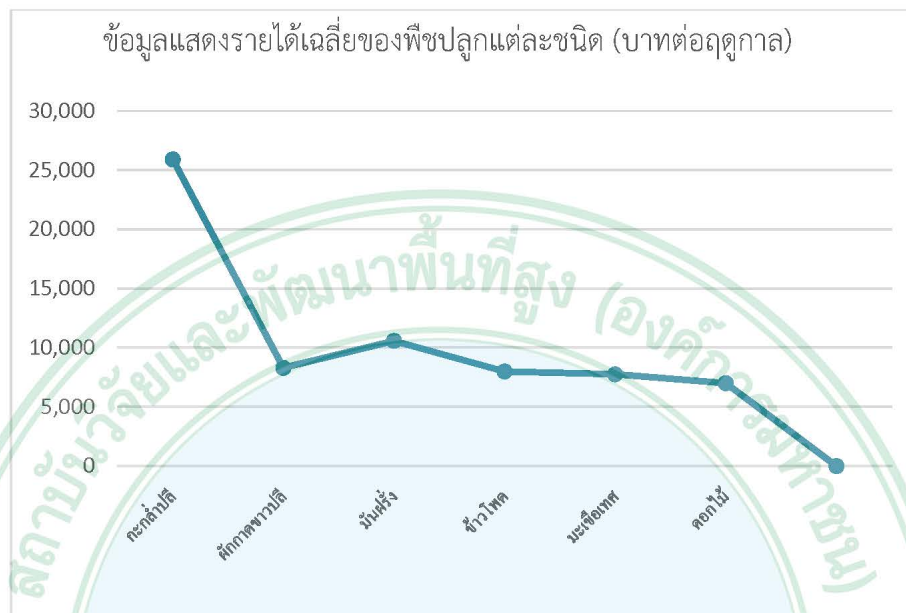
ผลการสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์เกษตรกร หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ พบว่า บ้านปากกล้วยพัฒนา มีประชากร จำนวน 949 คน 143 ครัวเรือน เป็นชาย 412 คน และ หญิง 372 คน ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้เรียน/ไม่มีข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 45 และจบชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 ร้อยละ 21 (ภาพที่ 1) การดำรงชีพของชาวบ้านปากกล้วย ในด้านบริการพื้นฐานยังมีน้อย เช่น เสาโทรศัพท์ ถนน ไฟฟ้า และโฉนดที่ดิน ชาวบ้านมองว่ายังได้รับการบริการยังไม่ดี ซึ่งปัญหาที่สำคัญคือ ถนน และไฟฟ้า ส่วนด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้นชุมชนยังสามัคคีกันดี ช่วยเหลือกันในหมู่บ้าน ประเพณีวัฒนธรรมเก่าแก่ก็ยังดำรงมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 1 เปอร์เซ็นต์การศึกษาของประชากร

เกษตรปลูกพืช 4 กลุ่มคือ 1) พืชผัก ได้แก่ ปลูกกะหล่ำปลี ผักกาดขาวปลี หัวไชเท้า พริกยักษ์ มะเขือเทศ 2) ไม้ดอก ได้แก่ ดอกผีเสื้อ เอสเตอร์ ดอกกระดาด เบญจมาศ 3) ไม้ผล ได้แก่ อะโวคาโด กาแฟ องุ่น และ 4) พืชไร่ ได้แก่ มันฝรั่ง ข้าวสาลีตอຍ ซึ่งพืชที่สร้างรายได้ของเกษตรกร ได้แก่ กะหล่ำปลี ไม้ดอก ผักกาดขาวปลี

ข้าวสาลีตอຍ และมะเขือเทศ ตามลำดับ โดยรายได้เฉลี่ยส่วนใหญ่ได้จากการปลูกกะหล่ำปลี รองลงมาคือ มันฝรั่ง (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 รายได้เฉลี่ยของพืชปลูกแต่ละชนิด

เกษตรกรมีการเพาะปลูกตลอดทั้งปี ได้แก่ กะหล่ำปลี เพาะปลูกปีละ 2 ช่วง คือ ช่วงเดือนพฤษภาคม และเดือนมกราคม มันฝรั่ง 2 ช่วง คือ ช่วงต้นปี ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงพฤศจิกายน และช่วงปลายปี ระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงมีนาคม ข้าวสาลีตอຍ ปลูกช่วงปลายเดือนเมษายนถึงกรกฎาคม ขณะที่มะเขือเทศและไม้ดอก จะเพาะปลูกตลอดปี (ตารางที่ 1) ซึ่งส่วนใหญ่จะมีการใช้สารเคมีเพื่อกำจัดศัตรูพืช และวัชพืชจำนวนมาก จากการสอบถามวิธีการฉีดพ่นสารเคมีของเกษตรกรพบว่า เวลาฉีดพ่นสารเคมีส่วนใหญ่ไม่ใส่ถุงมือ ไม่สวมใส่หน้ากาก เมื่อฉีดพ่นสารเคมีแล้วจะอาบน้ำ ล้างมือ และซักเสื้อผ้าเลย อย่างไรก็ตาม ณ ปัจจุบัน เกษตรกรบ้านปากกล้วยได้ตระหนักถึงปัญหาการใช้สารเคมีเพิ่มมากขึ้น แต่ยังไม่สามารถหยุดใช้ได้เนื่องจากยังกังวลว่าผักที่ไม่ใช้สารเคมีแล้วถูกแมลงกัดกิน เวลานำไปวางจำหน่าย ผู้บริโภคมักจะไม่ซื้อ ทั้งนี้พยายามจะลดการใช้สารเคมีลง

ตารางที่ 1 ช่วงระยะเวลาในการปลูกพืช และการใช้สารเคมีของเกษตรกร

ชนิดพืช	ช่วงเวลาการปลูก	การใช้ปุ๋ยและสารเคมี		หมายเหตุ
		ปุ๋ย	สารเคมี	
กะหล่ำปลี	พฤษภาคมถึงมกราคม	ใช่	ใช่	เริ่มปลูกปี 2528 ปัจจุบันใช้ปุ๋ยเคมีผสมซีไคด้วย
มันฝรั่ง	2 ช่วง คือ ต้นปี - พฤษภาคมถึงพฤศจิกายน - พฤศจิกายนถึงมีนาคม	ใช่	ใช่	-
ข้าวสาลีดอย	ปลายเดือนเมษายนถึงกรกฎาคม	ใช่	ใช่	เริ่มปลูกปี 2547 ปัจจุบันใช้ปุ๋ยเคมีผสมซีไคด้วย
มะเขือเทศ	ปลูกตลอดปี	ใช่	ใช่	
ไม้ดอก	ปลูกตลอดปี	ใช่	ใช่	เริ่มปลูกปี 2536
พลับ	ปลูกตลอดปี	ไม่ใช่	ไม่ใช่	เริ่มปลูกปี 2548 ปลูกทิ้งไว้ไม่ค่อยดูแล

4.1.2 ปัจจัยการผลิตพืชปลูก

1) ปัจจัยด้านวัตถุดิบ

- ชนิดพืชที่ปลูก

จากการทำแบบสอบถามพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จะปลูกพืชมากกว่า 1 ชนิด โดยปลูกกะหล่ำปลีเป็นพืชหลัก ส่วนพืชอื่นๆ ได้แก่ ผักกาดขาวปลี มันฝรั่ง ข้าวโพด มะเขือเทศ และดอกไม้

- พื้นที่ปลูก

จากการทำแบบสอบถามพบว่า สามารถจำแนกพื้นที่ปลูกพืช ซึ่งการปลูกกะหล่ำปลีมีพื้นที่ปลูกมากที่สุดคือ 192 ไร่ พืชที่ปลูกน้อยที่สุดคือ ดอกไม้ มีพื้นที่เพียง 1 ไร่ (ตารางที่ 2)

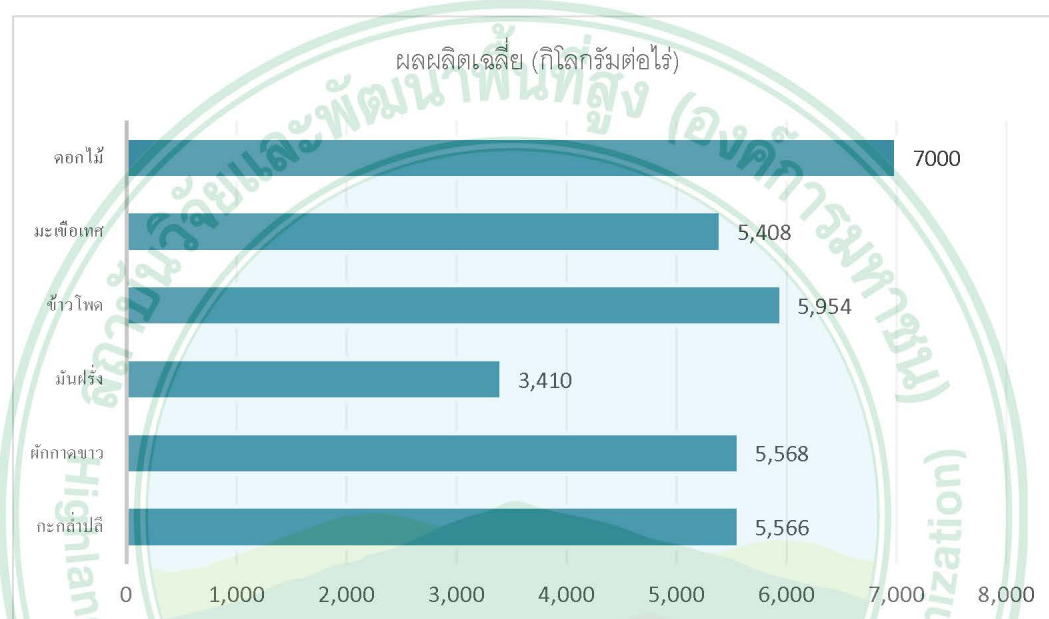
ตารางที่ 2 พื้นที่ในการปลูกพืชทั้งหมดต่อไร่

ชนิดพืช	พื้นที่ปลูก (ไร่)	สัดส่วนพื้นที่ (%)
กะหล่ำปลี	192	81.88
ผักกาดขาวปลี	24	10.23
มันฝรั่ง	2.5	1.07
ข้าวโพด	5	2.13
มะเขือเทศ	10	4.26

ดอกไม้	1	0.43
รวม	234.5	100

- ผลผลิตที่ได้

จากการทำการทำแบบสอบถาม ผลผลิตที่ได้โดยเฉลี่ยกิโกรัมต่อไร่ ผลผลิตที่ได้มากที่สุดคือ ดอกไม้ และพืชที่ได้ผลผลิตต่ำสุดคือ มันฝรั่ง (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 ผลผลิตของพืชปลูกเฉลี่ยกิโกรัมต่อไร่

- พันธุ์ที่ใช้ปลูก (ยี่ห้อ)

จากการทำแบบสอบถาม พบว่า เกษตรกรจะใช้เมล็ดพันธุ์ยี่ห้อเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ จำแนกตามพืชปลูกได้ดังนี้ กะหล่ำปลี ได้แก่ ตราเครื่องบิน ตราช้าง และตรา T253 ผักกาดขาวปลี ได้แก่ ตราสุกี้ มันฝรั่ง ไม่ทราบชื่อยี่ห้อ ข้าวโพด ไม่ทราบชื่อยี่ห้อ มะเขือเทศ ได้แก่ ตราทับทิมแดง และตราลูกท้อ และไม้ดอก ไม่ทราบชนิดที่ปลูก

- แหล่งจำหน่ายเมล็ดพันธุ์

จากการทำแบบสอบถามพบว่า เกษตรกรมีการซื้อเมล็ดพันธุ์จากแหล่งต่างๆ ได้แก่ สหกรณ์หมู่บ้าน ตลาดในเมืองจอมทอง สหกรณ์คริสต์ และพ่อค้ารับซื้อผลิตผล

- การจำแนกต้นทุน

จากการทำแบบสอบถามพบว่า สามารถจำแนกต้นทุนเป็นค่าเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยเคมี ปุ๋ยอินทรีย์ สารกำจัดแมลง สารกำจัดวัชพืช น้ำมันเชื้อเพลิง โดยเกษตรกรใช้ปุ๋ยเคมีในสัดส่วนสูงสุด 36.02% รองลงมาคือ เมล็ดพันธุ์ 26.79% และน้ำมันเชื้อเพลิง 14.74% (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 การจำแนกต้นทุนในการปลูกพืชต่อฤดูกาล

รายการ	ค่าใช้จ่าย (บาท)	สัดส่วน (%)
เมล็ดพันธุ์	461,665	26.79
ปุ๋ยคอก	188,700	10.95
ปุ๋ยเคมี	620,670	36.02
ปุ๋ยอินทรีย์	10,400	0.60
สารกำจัดแมลง	80,611	4.68
สารกำจัดวัชพืช	107,190	6.22
น้ำมันเชื้อเพลิง	254,056	14.74
รวม	1,723,292	

หมายเหตุ คิดจากเกษตรกร 60 ราย พื้นที่ปลูก 234.5 ไร่

2) ปัจจัยด้านอุปกรณ์ทางการเกษตร

- ด้านวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร

จากการทำแบบสอบถามพบว่า ต้นทุนคงที่ของเกษตรกรจะเป็นวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร ได้แก่ เครื่องตัดหญ้า เครื่องพ่นยา รถไถ และ ยานพาหนะในการขนส่ง (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ต้นทุนคงที่ของวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร

รายการ	ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย (บาท/ปี)	สัดส่วน (%)
เครื่องตัดหญ้า	754	3.62
เครื่องพ่นยา	2,827	13.58
รถไถ	7,067	33.94
ยานพาหนะ	10,175	48.86
รวม	20,823	100

หมายเหตุ คิดจากเกษตรกร 60 ราย พื้นที่ปลูก 234.5 ไร่ – ด้านแรงงาน

จากการทำแบบสอบถามพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จะใช้แรงงานในครัวเรือนมากกว่าการจ้างแรงงาน

- ด้านการเงินการตลาด

จากการทำแบบสอบถาม ต้นทุนการผลิตพืชเฉลี่ยเท่ากับ 60,423 บาท/ปี ก็รายได้จากการขายผลผลิตพบว่า เกษตรกรมีรายได้จากการขายผลผลิต (21,318 บาท/ปี) น้อยกว่าต้นทุนการผลิต (60,423 บาท/ปี) ทั้งนี้

อาจเนื่องจากราคาผลผลิตแต่ละปีไม่แน่นอน ในขณะที่เกษตรกรยังมีต้นทุนคงที่ของวัสดุอุปกรณ์การเกษตรอยู่ (คิดเฉพาะค่าเสื่อมราคา)

4.2 การทดสอบเทคโนโลยีต้นทุนต่ำในการผลิตพืชผัก

1) ทดสอบการเพิ่มผลผลิตผักโดยการจัดการธาตุอาหารพืชต้นทุนต่ำ

ผลการทำแปลงทดสอบสาธิตในพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวงปากกล้วยกับเกษตรกรร่วมทดสอบเพื่อลดต้นทุนค่าปุ๋ยในการปลูกกะหล่ำปลีช่วงฤดูฝน จำนวน 2 ราย ทั้งนี้สามารถเก็บผลผลิตจากแปลงทดสอบของเกษตรกรได้เพียง 1 ราย เท่านั้น ผลการทดสอบแสดงให้เห็นว่า วิธีการจัดการธาตุอาหารด้วยการใส่ปุ๋ยสูตรใหม่จากผลงานวิจัยให้กับกะหล่ำปลีสามารถเพิ่มผลผลิตกะหล่ำปลีได้ถึง 2,730 กก./ไร่ คิดเป็น 47 % (ตารางที่ 5 และภาพที่ 4) และสามารถลดต้นทุนปุ๋ยได้ 309 บาท/ไร่ ซึ่งต้นทุนแบบใหม่ที่แนะนำมีค่า 2,158 บาท/ไร่ และแบบเดิมมีค่า 2,467 บาท/ไร่ สำหรับการทดสอบในฤดูหนาวกับเกษตรกร จำนวน 7 ราย เพื่อลดต้นทุนปุ๋ยในกะหล่ำปลี โดยสามารถเก็บผลผลิตจากแปลงทดสอบของเกษตรกรได้ 3 ราย การทดสอบแสดงผลในลักษณะเดียวกับฤดูฝน คือ วิธีจัดการธาตุอาหารแบบใหม่สามารถเพิ่มผลผลิตกะหล่ำปลีได้ 83 – 359 กก./ไร่ คิดเป็น 5 - 34 % (ตารางที่ 6 และภาพที่ 5-6) และลดต้นทุนปุ๋ยได้ 166 บาท/ไร่ ซึ่งต้นทุนวิธีการให้ปุ๋ยแบบใหม่ที่แนะนำประมาณ 2,600 บาท/ไร่ ส่งผลให้เกษตรกรพึงพอใจกับวิธีการจัดการปุ๋ยแบบใหม่ที่สามารถเพิ่มผลิตผลและลดต้นทุนการปลูกกะหล่ำปลี

ขั้นตอนการใส่ปุ๋ยแบบใหม่ สรุปได้ดังนี้

ระยะเวลา	วิธีปฏิบัติ
วันปลูก	รองก้นหลุมด้วย ชี้ไก่หมักหินฟอสเฟต และใส่ 46-0-0 10 กก. + 15 - 0 - 0 20 กก.
หลังย้ายปลูก 20 วัน	พ่น พด. 2 + พด. 7 + Ca + Cu + B
หลังย้ายปลูก 30 วัน	พ่น พด. 2 + พด. 7 + Ca + Cu + B
หลังย้ายปลูก 40 วัน	พ่น พด. 2 + พด. 7 + Ca + Cu + B และใส่ 46-0-0 30 กก. + 15-0-0 30 กก.
หลังย้ายปลูก 50 วัน	พ่น พด. 2 + พด. 7 + Ca + Cu + B
หลังย้ายปลูก 60 วัน	พ่น พด. 2 + พด. 7 + Ca + Cu + B
หลังย้ายปลูก 70 วัน	พ่น พด. 2 + พด. 7 + Ca + Cu + B

ตารางที่ 5 สรุปผลผลิตกะหล่ำปลีจากแปลงทดสอบสาริต (ฤดูฝน)

เกษตรกร	น้ำหนักผลผลิต (กก./ไร่)		เพิ่ม (กก./ไร่)	% ที่เพิ่ม
	แบบเดิม	แบบใหม่		
นายยิ่ง	5,087	7,457	2,730	47

ตารางที่ 6 สรุปผลผลิตกะหล่ำปลีจากแปลงทดสอบสาริต (ฤดูหนาว)

เกษตรกร	น้ำหนักผลผลิต (กก./ไร่)		เพิ่ม (กก./ไร่)	% ที่เพิ่ม
	แบบเดิม	แบบใหม่		
นายสุจรีต	1,168	1,460	292	25
นายยิ่ง	1,059	1,418	359	34
นางสาวเดือน	1,584	1,667	83	5

ภาพที่ 4 ลักษณะกะหล่ำปลีจากแปลงที่ใช้ปุ๋ยแบบเดิม (ซ้าย) เปรียบเทียบกับแปลงที่จัดการธาตุอาหารพืช (ขวา) ของแปลงนายยิ่ง (ฤดูฝน)

ภาพที่ 5 ลักษณะกะหล่ำปลีจากแปลงที่ใช้ปุ๋ยแบบเดิม (ซ้าย) เปรียบเทียบกับแปลงที่จัดการธาตุอาหารพืช (ขวา) ของแปลงนายยิ่ง (ฤดูหนาว)

ภาพที่ 6 ลักษณะกะหล่ำปลีจากแปลงที่ใช้ปุ๋ยแบบเดิม (ซ้าย) เปรียบเทียบกับแปลงที่จัดการธาตุอาหารพืช (ขวา) ของแปลงนางสกาเวื่อน (ฤดูหนาว)

2) ทดสอบประสิทธิภาพเชื้อไมคอร์ไรซาในการเพิ่มความสามารถในการดูดซับฟอสฟอรัสของผัก

ได้ทำแปลงทดสอบสาธิตโดยมีเกษตรกรร่วมทดสอบประสิทธิภาพเชื้อไมคอร์ไรซาในการเพิ่มความสามารถในการดูดซับฟอสฟอรัสของกะหล่ำปลี จำนวน 3 ราย แต่สามารถเก็บผลผลิตจากแปลงทดสอบของเกษตรกรได้ 2 ราย ผลการทดสอบพบว่า ในแต่ละกรรมวิธี แบ่งเป็น กรรมวิธีที่ 1 วิธีการจัดการธาตุอาหารแบบเดิมของเกษตรกร กรรมวิธีที่ 2 วิธีการจัดการธาตุอาหารแบบใหม่ที่มีการใส่เชื้อไมคอร์ไรซาสายพันธุ์ *G. etunicatum* ผสมหินฟอสเฟต อัตรา 50 กิโลกรัมต่อไร่ และกรรมวิธีที่ 3 วิธีการจัดการธาตุอาหารแบบใหม่ที่มีการใส่เชื้อไมคอร์ไรซาสายพันธุ์ *G. etunicatum* ผสมหินฟอสเฟต อัตรา 100 กิโลกรัมต่อไร่ ส่งผลให้น้ำหนักของผลผลิตกะหล่ำปลีแตกต่างกัน โดยแปลงของนายเจี๊ยะ กรรมวิธีที่ 2 ใส่เชื้อไมคอร์ไรซาสายพันธุ์ *G. etunicatum* ผสมหินฟอสเฟต อัตรา 50 กิโลกรัมต่อไร่ ให้น้ำหนักของผลผลิตกะหล่ำปลีสูงที่สุดเท่ากับ 6,583 กก./ไร่ และแปลงของนางสกาเวื่อน กรรมวิธีที่ 3 ใส่เชื้อไมคอร์ไรซาสายพันธุ์ *G. etunicatum* ผสมหินฟอสเฟต อัตรา 100 กิโลกรัมต่อไร่ ให้น้ำหนักของผลผลิตกะหล่ำปลีสูงที่สุดเท่ากับ 8,143 กก./ไร่ (ตารางที่ 7) แต่หากพิจารณาถึงต้นทุนการผลิตที่ต่ำ และการให้ปริมาณผลผลิตที่สูงจะพบว่า กรรมวิธีที่ 2 ใส่เชื้อไมคอร์ไรซาสายพันธุ์ *G. etunicatum* ผสมหินฟอสเฟต อัตรา 50 กิโลกรัมต่อไร่ มีแนวโน้มเหมาะสมที่สุด อย่างไรก็ตามควรคำนึงถึงแนวโน้มราคาปุ๋ยซื้อผลิตผล และราคาซื้อหินฟอสเฟต ณ ช่วงเวลานั้น เพื่อใช้ในการประเมินรายได้สุทธิที่เกษตรกรจะได้รับ

ตารางที่ 7 สรุปผลผลิตกะหล่ำปลีจากแปลงทดสอบประสิทธิภาพเชื้อไมคอร์ไรซา

เกษตรกร	น้ำหนักผลผลิต (กก./ไร่)		
	กรรมวิธีที่ 1	กรรมวิธีที่ 2	กรรมวิธีที่ 3
นายเจี๊ยะ	1,077	6,583	6,398
นางสกาเวือน	4,934	7,567	8,143

กรรมวิธีที่ 3

กรรมวิธีที่ 2

กรรมวิธีที่ 1

ภาพที่ 7 ลักษณะกะหล่ำปลีในแต่ละกรรมวิธีจากแปลงทดสอบของนายเจี๊ยะ

กรรมวิธีที่ 3

กรรมวิธีที่ 2

กรรมวิธีที่ 1

ภาพที่ 8 ลักษณะกะหล่ำปลีในแต่ละกรรมวิธีจากแปลงทดสอบของนางสกาเวือน

4.3 การอนุรักษ์ พันธุ์ การใช้ประโยชน์ และถ่ายทอดองค์ความรู้พืชท้องถิ่นสู่ชุมชน

4.3.1 สถานการณ์พืชท้องถิ่นบ้านปากกล้วยพัฒนา โครงการขยายผลโครงการหลวงปากกล้วย สรุปได้ดังนี้

1) พืชท้องถิ่นที่มีปริมาณลดน้อยลง พืชหายาก/ขาดแคลน และพืชที่สูญหายในชุมชน

ตารางที่ 8 พืชท้องถิ่นที่มีปริมาณลดน้อยลง และพืชหายาก/ขาดแคลนในชุมชน

ลำดับ	รูปภาพ	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์			สถานการณ์ในอดีตจนถึงในปัจจุบัน
			อาหาร	สมุนไพร	อื่นๆ	
1		ข้าวเด้อ		✓		ใช้รากต้มน้ำดื่มแก้ อาหารเป็นพิษ ชุมชนใช้สมุนไพรนี้มากโดยใน อดีตมีจำนวนมากตามบริเวณป่า และข้างทาง ปัจจุบันเริ่มขาด แคลน จะมีเฉพาะที่นำมาปลูกไว้ บริเวณบ้านเท่านั้น ซึ่งไม่เพียงพอ ต่อการใช้ประโยชน์
2		ปอหล่อ (มะเขือพวง)	✓	✓		นำผลมาประกอบ อาหาร และนำใบมา ทุบแล้วคั่วกับน้ำมัน หมูที่ไม่มีเกลือเป็น ส่วนประกอบ และ นำมาประคบช่วย รักษาแผลที่โดนแก้ว บาด ปัจจุบันมีจำนวนลดน้อยลงมาก จะมีบริเวณที่สาธารณะที่ไม่มีมีการ ทำการเกษตร

ลำดับ	รูปภาพ	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์			สถานการณ์ในอดีตจนถึงในปัจจุบัน	
			อาหาร	สมุนไพร	อื่นๆ		
3		ชั้วจืดดา		✓		ใช้รากต้มน้ำดื่มรักษาโรคดีซ่าน	พบตามบริเวณป่า ปัจจุบันมีจำนวนลดน้อยลงหายาก และได้นำต้นพันธุ์มาปลูกบริเวณแปลงรวบรวมพืชท้องถิ่น
4		ป่าदै		✓	✓	ใช้ใบนึ่งกับไข่แก่วัว และมีความเชื่อว่าใช้ต้นกันภูติผีปีศาจในบ้าน	พบตามบริเวณบ้าน ปัจจุบันปริมาณลดน้อยลง เนื่องจากไม่มีการเพาะขยายพันธุ์เพิ่ม แต่พืชชนิดนี้ยังเป็นที่ยอมรับใช้กันในชุมชน

ลำดับ	รูปภาพ	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์			สถานการณ์ในอดีตจนถึงในปัจจุบัน	
			อาหาร	สมุนไพร	อื่นๆ		
5		จอยู่จ๊วะ	✓	✓		ใช้ใบต้มไก่ ช่วยบำรุงกำลัง	พบตามบริเวณบ้าน ปัจจุบันมีปริมาณน้อยมาก ใกล้สูญหาย
6	ไม่มีรูปภาพ	มะขาลียะ		✓		แก้ขำใน นำใบมาส่นไฟแล้วประคบ	พบบริเวณป่า ปัจจุบันมีปริมาณน้อย
7		เก้ายแป		✓		ใบนำมาต้มน้ำดื่ม ผิดสมผิดเดือน	พบบริเวณป่า ปัจจุบันหายาก

ลำดับ	รูปภาพ	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์			สถานการณ์ในอดีตจนถึงในปัจจุบัน	
			อาหาร	สมุนไพร	อื่นๆ		
8		ก้อดู		✓		ต้มใบ แก้วปวดท้อง แก้วปวดเนื้อปวดตัว แก้กินผิด แก้วเมาห้ำ	พบบริเวณบ้าน ปัจจุบันมีปริมาณ ลดน้อยลง หายาก
9		ช้วนชาย		✓		รากนำมาต้มน้ำดื่ม แก้วปวดท้อง ประจำเดือน	พบบริเวณบ้าน ปัจจุบันมีปริมาณ ลดน้อยลง หายาก

ลำดับ	รูปภาพ	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์			สถานการณ์ในอดีตจนถึงในปัจจุบัน	
			อาหาร	สมุนไพร	อื่นๆ		
10		จำเดื่อะ		✓		แก้กินผิด แก้อาการ หลังจากเมาสุรา	พบบริเวณบ้าน ปัจจุบันมีปริมาณ ลดน้อยลง หายาก จะมีเฉพาะ บ้านที่ยังปลูกไว้
11		ยี่แกร้ง		✓		แก้ปวดท้อง แก้ไอ	ปริมาณลดน้อยลง
12		จอกี้		✓		นำไปหรือรอกนำมา ต้มน้ำดื่ม แก้ปวด ท้องและอาหารเป็น พิษ	พบบริเวณบ้านปริมาณเริ่มลด น้อยลง

ลำดับ	รูปภาพ	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์			สถานการณ์ในอดีตจนถึงในปัจจุบัน	
			อาหาร	สมุนไพร	อื่นๆ		
13	ไม่มีรูปภาพ	จิมอณาจ้อ		✓		รากลนำมาต้มน้ำดื่ม รักษาอาการปวดท้อง	พบบริเวณป่า ในอดีตสามารถหา ได้ในบริเวณป่าใกล้ชุมชน ใน ปัจจุบันต้องหาจากป่าที่ไกลมาก ขึ้นและหายาก
14		จิมวันนา		✓		ใช้รากลนำมาต้มน้ำดื่ม แก้อาการปวดท้อง	พบบริเวณป่า ในอดีตสามารถหา ได้ในบริเวณป่าใกล้ชุมชน ใน ปัจจุบันต้องหาจากป่าที่ไกลมาก ขึ้นและหายาก
15		หยิงก่า		✓		นำใบหรือรากลนำมาต้มน้ำดื่ม แก้เมาค้าง มี ใช้ ตั้วร่อน	แต่เดิมมีปริมาณมากพบตามสวน มีปริมาณลดน้อยลง

ลำดับ	รูปภาพ	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์			สถานการณ์ในอดีตจนถึงในปัจจุบัน	
			อาหาร	สมุนไพร	อื่นๆ		
16		ดงจี้เน้ง		✓		นำรากมาต้มน้ำแล้ว อมบ้วนทิ้ง แก้เหงือก อักเสบ คั้นปาก	พบบริเวณป่า ในปัจจุบันมี ปริมาณลดน้อยลง
17		โยป่า		✓		นำทั้งต้นมาต้มน้ำดื่ม แก้ปวดท้อง เนื่องจากลมพัดเตือน	พบบริเวณบ้าน ในปัจจุบันมี ปริมาณลดน้อยลง

ลำดับ	รูปภาพ	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์			สถานการณ์ในอดีตจนถึงในปัจจุบัน	
			อาหาร	สมุนไพร	อื่นๆ		
18		โต้ว (ตะไคร้ฝรั่ง)	✓			นำต้นมาประกอบอาหาร	พบบริเวณไรในปัจจุบันมีปริมาณลดน้อยลงมาก
19		ข้าวโพด ท้องถิ่น	✓			นำเมล็ดมารับประทาน	พบบริเวณไรในปัจจุบันมีปริมาณลดน้อยลงมาก
20	ไม่มีรูปภาพ	เมล็ดถั่วมั่ง	✓			นำเมล็ดมาประกอบอาหาร	พบบริเวณไรในปัจจุบันมีปริมาณลดน้อยลงมาก
21	ไม่มีรูปภาพ	เจ๊อะดู		✓		ต้มกิน แก้วเมาหล้าแก้ว ปวดท้อง	พบในป่า ปัจจุบันเป็นพืชหายาก/ ขาดแคลน

ลำดับ	รูปภาพ	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์			สถานการณ์ในอดีตจนถึงในปัจจุบัน	
			อาหาร	สมุนไพร	อื่นๆ		
22		เจอโต๊ะ		✓		นำใบมาผิงไฟแล้วห่อตัว แก้วปวดหลังปวดเอว	พบในป่า ปัจจุบันเป็นพืชหายาก/ขาดแคลน
23		ตีนฮุ้งคอย		✓		นำหัวมาต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้อง	พบในป่า ปัจจุบันเป็นพืชหายาก/ขาดแคลน

ลำดับ	รูปภาพ	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์			สถานการณ์ในอดีตจนถึงในปัจจุบัน	
			อาหาร	สมุนไพร	อื่นๆ		
24		โหล่ดู	✓	✓		นำไปต้มกินทั้งต้น ละ ต้มไก่แก้กินผิด	พบบริเวณบ้าน ปัจจุบันเป็นพืช หายาก/ขาดแคลน
25		มะเขินตัว		✓		นำส่วนลำต้นมาต้ม กินรักษาไต นำมาทุบ เวลาโดนมีดบาด	พบในป่า ปัจจุบันเป็นพืชหายาก/ ขาดแคลน
26		ข้าวคือเต้		✓		นำใบมาทุบแล้วห่อ แก้ปวดแขนหรือปวด ขา	พบในป่า ปัจจุบันเป็นพืชหายาก/ ขาดแคลน

ลำดับ	รูปภาพ	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์			สถานการณ์ในอดีตจนถึงในปัจจุบัน	
			อาหาร	สมุนไพร	อื่นๆ		
27		กอเตอออ จ๊ะวะ	✓	✓		นำใบมาต้มไก่ ช่วย บำรุงร่างกายแก้ปวด เมื่อย	พบบริเวณบ้านปัจจุบันหายาก/ ขาดแคลน
28		ปล้องเจตุ	✓	✓			แก้ปวดท้อง กินผิด และนำมาต้ม ไก่แก้ปวดเมื่อยบำรุงร่างกาย ปัจจุบันหายาก/ขาดแคลน
29		ดอกปล้ำโฮ	✓			นำหัวไปประกอบ อาหาร	พบในบริเวณไร่ ปัจจุบันหายาก/ ขาดแคลน

ลำดับ	รูปภาพ	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์			สถานการณ์ในอดีตจนถึงในปัจจุบัน	
			อาหาร	สมุนไพร	อื่นๆ		
30		เปี้ย	✓			นำเมล็ดไปประกอบอาหาร	พบในบริเวณไร่ ปัจจุบันหายาก/ขาดแคลน
31		อ้วส่วนจ๊วะ (บ้าน)		✓		นำใบมาต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้อง	พบบริเวณบ้านปัจจุบันหายาก/ขาดแคลน

ตารางข้างต้นสามารถจำแนกได้ว่า พืชท้องถิ่นที่หายาก/ขาดแคลนในปัจจุบันจำนวน 16 ชนิด และพืชท้องถิ่นที่มีปริมาณลดน้อยลง 12 ชนิด แต่เมื่อแบ่งกลุ่มตามการใช้ประโยชน์จะสรุปได้ว่า เป็นพืชอาหาร 3 ชนิด สมุนไพร 19 ชนิด พืชอาหารและสมุนไพร 6 ชนิด

ตารางที่ 9 พืชท้องถิ่นที่สูญหายไปจากชุมชนแล้ว

ลำดับ	ชื่อพืช	ประเภท	การใช้ประโยชน์	สถานการณ์ในอดีตจนถึงในปัจจุบัน
1	ซูด้า (ชาวบ้านเรียก ข้าวเหลือง)	พืชอาหาร	นำมาทำขนม	ปัจจุบันพืชชนิดนี้ได้ สูญหายไปแล้ว

2) พืชอาหารท้องถิ่นที่ชุมชนนำมาบริโภค

- ผักขม
- หัวปลี
- หยวกกล้วย
- ฟักทอง
- มะระหวาน
- ผักกาดม้ง
- ผักเผ็ด
- ค่ะน้ำดอย
- มะเขือพวง
- หัวผักกาด
- หอมชู
- หนุ่ยาคออ่อน
- พืชต้มไก่ (มากกว่า 5 ชนิด) แต่มีบางครัวเรือนที่ปลูกไว้หลายชนิด บางครัวเรือนอาจมีไม่กี่ชนิด
- ผักกาดขาว
- ถั่ว

3) พืชอาหารที่ชุมชนต้องซื้อเพื่อนำมาบริโภค

- ชะอม
- พริก
- ช่า
- ตะไคร้
- ใบมะกรูด
- โหระพา
- กระเพรา
- ชিং
- ขมิ้น
- มะนาว
- ต้นหอม
- ผักชี

4) อาการผิดปกติในร่างกายที่ชุมชนนิยมนำพืชสมุนไพรท้องถิ่นมารักษา

- อาหารเป็นพิษ สมุนไพรที่นำมาใช้ ได้แก่ กรดน้ำ (ข้าวเต๋อ) จำเต๋อ ก้อดู ข้าวฉะเต้
- ข้อเคล็ด สมุนไพรที่นำมาใช้ ได้แก่ คว่าต่ายหางยเป็น (กั่วหล่อซา) พลับพลึงแดง (ต้อสะ) ใบยาสูบ
- ปวดท้อง สมุนไพรที่นำมาใช้ ได้แก่ จำเต๋อ แซก้า หยิงก่า ข้าวแก้วโซ โหล่ดู
- มีไข้ ตัวร้อน สมุนไพรที่นำมาใช้ ได้แก่ ป่าเต้
- บำรุงกำลัง แก้ปวดเมื่อย (ตำรับยาต้มไก่)
- แก้ไอ สมุนไพรที่นำมาใช้ ได้แก่ มะซีเนง ซังดู อ้าวส่วนจั่ว ข้าวตันแจ๋
- ท้องเสีย สมุนไพรที่นำมาใช้ ได้แก่ หว่า
- ท้องอืด ปวดท้อง สมุนไพรที่นำมาใช้ เจ็ดดู

5) สาเหตุของการลดน้อยลงของพืชท้องถิ่นในชุมชนบ้านปากกล้วย

- การนำพืชไปใช้ประโยชน์โดยไม่มีการขยายพันธุ์และการปลูกทดแทน
- โดยส่วนใหญ่ชุมชนเผ่าม้งนิยมใช้สมุนไพรในส่วนราก ซึ่งจะให้การรักษาที่รวดเร็วกว่าส่วนอื่น ทำให้การเก็บสมุนไพรไปใช้ต้องดึงออกทั้งต้นทำให้ต้นนั้นตายไป
- เมื่อพืชชนิดนั้นมีปริมาณลดน้อยลง โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านจะไม่เพาะขยายพันธุ์ จะมีเพียงผู้รู้เท่านั้นที่จะขยายพันธุ์เพิ่มไว้ในบริเวณบ้านของตนเพื่อเก็บไว้ใช้ประโยชน์
- พืชบางชนิด คนรุ่นใหม่ไม่นำมาใช้ เนื่องจากจากความไม่รู้ของคุณค่า และประโยชน์
- การใช้ยาฆ่าหญ้าในพื้นที่การเกษตร และบริเวณรอบๆที่อยู่อาศัย พื้นที่สาธารณะในชุมชน ทำให้พืชอาหารและพืชสมุนไพรหายไป
- การทำลายพืชของสัตว์ เช่น ไก่ กัดกินต้นพืชหากไม่ล้อมตาข่ายหรือแกลนในบริเวณที่ปลูกพืช และสัตว์ที่อาศัยในดิน เช่น ตุ่น จะกัดกินรากพืชทำให้ต้นพืชเสียหายและตาย ทำให้ชาวบ้านไม่อยากปลูก
- การขาดความตระหนักต่อผลกระทบของการลดลงของพืชท้องถิ่นในชุมชน
- การขาดวัสดุและอุปกรณ์ในการเพาะขยายพันธุ์และปลูก ได้แก่ กระจ่าง แกลน และถาดดำ เป็นต้น
- การขาดการถ่ายทอดความรู้

6) แนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูพืชท้องถิ่นในชุมชน ดังนี้

- สร้างความตระหนักให้กับชุมชนเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการลดลงของพืชท้องถิ่น
- การถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นใหม่และคนภายในชุมชน
- การแผ้วทางหญ้าบริเวณที่สาธารณะในชุมชน แทนการใช้ยาฆ่าหญ้าหรือการเผา เพื่ออนุรักษ์พืชท้องถิ่นบางชนิดในบริเวณนั้น
- การปลูกพืชบางชนิดในกระจ่าง เพื่อป้องกันการทำลายของตุ่น
- การสนับสนุนอุปกรณ์ให้กับชุมชน เช่น แกลน เพื่อใช้ในการล้อมบริเวณที่ปลูกพืชหลังบ้านป้องกันการกัดกินของไก่
- การสนับสนุนการขยายพันธุ์พืชในชุมชน ให้กับสมาชิกชุมชน และนักเรียน เพื่อนำไปปลูกในครัวเรือน

- การเปลี่ยนจากการใช้ส่วนของรากของพืช เป็นการใช้ส่วนอื่นๆ เช่น ใบ หรือ กิ่งก้าน เพื่อเป็นการเก็บพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์แบบอนุรักษ์ไม่ทำลายต้น

4.3.2 การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ พืชมุ และการใช้ประโยชน์ จากพืชท้องถิ่นในชุมชน เป็นดังนี้

ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการอนุรักษ์ พืชมุ และการใช้ประโยชน์ จากพืชท้องถิ่นของบ้านปากกล้วยพัฒนา ได้มีแนวทางการอนุรักษ์ พืชมุ ร่วมกับผู้รู้ สมาชิกชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ ดังนี้

1) สมาชิกชุมชน (ผู้รู้)

- ผู้รู้จะร่วมกันอนุรักษ์พืชมุ โดยเฉพาะขยายพันธุ์พืชท้องถิ่นที่ตนเองมีความรู้ รวมทั้งพืชหายากขาดแคลนไว้ที่บ้านของตนเพื่อนำมาปลูกไว้ที่แปลงรวบรวม ณ โรงเรียนปากกล้วยพัฒนา
- การเพาะขยายพันธุ์พืชท้องถิ่นที่หายาก/ขาดแคลน หรือพืชที่จำเป็นในการดูแลสุขภาพประจำวัน เพื่อให้สมาชิกชุมชนนำไปปลูกพืชมุ
- การถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาให้กับสมาชิกชุมชน
- การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ภูมิปัญญาและพรรณพืชระหว่างผู้รู้
- การรวบรวมเมล็ดพันธุ์พืชที่ใกล้สูญพันธุ์ของตนเอง จากเพื่อนบ้านหรือญาติพี่น้องที่อยู่ในพื้นที่อื่นๆ เพื่อนำมาขยายพันธุ์ (เนื่องจากพืชบางชนิดไม่มีในชุมชนแล้วแต่มีบ้านมั่งในที่พื้นที่อื่นๆ)
- การรวบรวมเมล็ดพันธุ์พืชที่ขาดแคลน ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ข้าวโพดพื้นเมือง เพื่อให้ทางโรงเรียนนำไปให้เด็กนักเรียนทำแปลงปลูกเพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์ในการจัดทำเป็นโครงการวิทยาศาสตร์
- การปลูกพืชมุท้องถิ่นในบริเวณครัวเรือน ไร่ สวน ของตน และพืชจากภายนอกโดยการสนับสนุนจากโครงการวิจัยฯ เพื่อให้ได้นำไปใช้ประโยชน์ และเพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ครัวเรือนอื่นๆ

2) โรงเรียน

- การบรรจุหลักสูตรท้องถิ่นการอนุรักษ์ พืชมุ พืชท้องถิ่นในโรงเรียน
- การจัดทำแปลงรวบรวมในโรงเรียนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียนและชุมชนบ้านปากกล้วย และเป็นแหล่งอนุรักษ์ พืชมุ รวมทั้งเป็นแหล่งต้นพันธุ์สำหรับการนำไปเพาะขยายพันธุ์ต่อ และการนำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งแปลงรวบรวมพืชท้องถิ่นของโรงเรียนปากกล้วย มีพืชทั้งหมด จำนวน 112 ชนิด ซึ่งดูแลโดยนักเรียนและครูผู้รับผิดชอบ
- นักเรียนเพาะขยายพันธุ์พืช โดยนักเรียนทำการเพาะขยายพันธุ์พืชโดยใช้ต้นพันธุ์จากแปลงรวบรวมและต้นพันธุ์จากบ้าน ไร่ ของตนเอง นำมารวบรวมไว้ที่โรงเรียนเพาะชำเพื่อเป็นแหล่งต้นพันธุ์ในการนำไปปลูกพืชมุในแต่ละครัวเรือน พืชที่ได้จากการเพาะขยายพันธุ์จะนำไปเก็บไว้โรงเรียนเพาะขยายพันธุ์พืชเพื่อนำพืชที่เพาะขยายพันธุ์ไปปลูกในครัวเรือนและสนับสนุนต้นพันธุ์พืชที่เพาะให้กับครัวเรือนอื่นๆ ที่ไม่มีบุตรหลานศึกษาในโรงเรียน ซึ่งสมาชิกชุมชนจะมารับต้นกล้าพันธุ์ที่โรงเรียนโดยมีครูผู้รับผิดชอบเป็นผู้ให้ข้อมูลพืชก่อนที่จะนำไปปลูก
- มีครัวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ พืชมุบริเวณครัวเรือน สวน ไร่ จำนวน 72 ครัวเรือน โดยได้ถ่ายทอดความรู้และสนับสนุนต้นพันธุ์พืชท้องถิ่น จำนวน 57 ชนิด รวม 1,650 ต้น (แบ่งตามการใช้ประโยชน์ พืชอาหาร 10 ชนิด พืชสมุนไพร 27 ชนิด พืชอาหารและพืชสมุนไพร 20 ชนิด) รวมทั้ง

โครงการวิจัยสนับสนุนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้จากภายนอกชุมชนเกี่ยวกับการนำพืชไปใช้ประโยชน์เป็นอาหารและสมุนไพรโดยถ่ายทอดความรู้พืชจากภายนอกสู่ชุมชน และสนับสนุนพืชให้แก่ชุมชนจำนวน 13 ชนิด รวม 685 ต้น แบ่งเป็นพืชอาหาร 2 ชนิด พืชสมุนไพร 6 ชนิด พืชอาหารและสมุนไพร 5 ชนิด ดังแสดงในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ชนิดพืชท้องถิ่นที่ชุมชนทำการฟื้นฟู และพืชจากภายนอกที่ปลูกในชุมชน

ลำดับ	ชื่อพืช	แหล่งพืช			ประเภท				จำนวนต้น	การนำไปใช้ประโยชน์
		พืชท้องถิ่น			พืชจากภายนอก	พืชอาหาร	พืชสมุนไพร	อื่นๆ		
		หายาก/ ขาดแคลน	เริ่มมี ปริมาณ ลดน้อยลง	เพิ่มปริมาณ เพื่อใช้ ประโยชน์						
1	สาหุ		✓				✓		8	นำรากไปต้มน้ำดื่มและอบ แก้พิษ
2	จ๊กอ (ตะไคร้ต้น)			✓		✓			7	นำเมล็ดมาประกอบอาหาร
3	ปอฉือ (มะเขือพวง)		✓			✓			27	นำเมล็ดมาประกอบอาหาร
4	มะเขินตัว	✓					✓		3	นำต้มมาต้มกินรักษาโรคไต และเข้าตำรับยาหลายชนิด ยอดนำมาทุบเวลาโดนมีด บาด
5	ต้นฮ้วยะ			✓			✓		1	เอามือไปตัดเอาน้ำมาทา แผลแก้ไฟไหม้
6	หยิงกำ		✓				✓		23	นำใบหรือรากมาต้มน้ำดื่ม แก้เมาค้าง มีไข้ ตัวร้อน
7	เก้ายะแป		✓				✓		3	ใบนำมาต้มน้ำดื่ม ผิดลมผิด เดือน
8	ก้อดู	✓					✓		21	แก้กินผิด แก้เมาห้ำ ต้มใบ แก้ปวดท้อง ปวดเนื้อปวดตัว
9	สาอยู่ด้อย			✓		✓	✓		9	รากลนำมาต้มไก่ แก้ปวด

ลำดับ	ชื่อพืช	แหล่งพืช			ประเภท				จำนวน ต้น	การนำไปใช้ประโยชน์
		พืชท้องถิ่น			พืชจาก ภายนอก	พืช อาหาร	พืช สมุนไพร	อื่นๆ		
		หายาก/ ขาดแคลน	เริ่มมี ปริมาณ ลดน้อยลง	เพิ่มปริมาณ เพื่อใช้ ประโยชน์						
										เมื่อบำรุงกำลัง
10	จอยู่จี้วะ		✓			✓	✓		122	ใบนำมาต้มไก่ แก้วปวดเมื่อย บำรุงกำลัง
11	เจอโต๊ะ	✓				✓			12	นำใบมาผิงไฟแล้วห่อ แก้ว ปวดหลังปวดเอว เคล็ด
12	เจอะดู	✓					✓		25	ต้มกิน แก้วเมาห้ำแก้วปวด ท้อง
13	ดอกปล้าโอ	✓					✓		58	นำหัวไปประกอบอาหาร
14	ตีนฮุ้งดอย	✓					✓		52	นำหัวมาต้มน้ำดื่มแก้ปวด ท้อง
15	ป่าเต้	✓					✓	✓	38	ใช้ใบนึ่งกับไข่ไก่ และมีความ เชื่อว่าใช้ต้นกันภูติผี ปีศาจในบ้าน
16	ชิงป่า	✓				✓			4	นำเหง้ามาประกอบอาหาร
17	หยิงค่า		✓				✓		71	
18	จอยู่เสี่ยะ			✓		✓	✓		35	นำใบมาต้มไก่ แก้วปวดหลัง ปวดเอว และนำใบมาอุงไฟ ประคบแก้ปวดเมื่อย
19	อ้าว่วนจ้ว (บ้าน)		✓				✓		46	นำใบมาต้มน้ำดื่มแก้ปวด ท้อง

ลำดับ	ชื่อพืช	แหล่งพืช			ประเภท				จำนวน ต้น	การนำไปใช้ประโยชน์
		พืชท้องถิ่น			พืชจาก ภายนอก	พืช อาหาร	พืช สมุนไพร	อื่นๆ		
		หายาก/ ขาดแคลน	เริ่มมี ปริมาณ ลดน้อยลง	เพิ่มปริมาณ เพื่อใช้ ประโยชน์						
20	จอกกั			✓			✓		22	แก้ปวดท้อง กินผิด ปวดหัว อยากอาเจียน นำใบไปต้ม กิน
21	ไต่ดู (ตะไคร้ฝรั่ง)	✓				✓			47	นำหัวมาประกอบอาหาร
22	เก้ายาเป	✓					✓		15	นำใบมาอู่ไฟแล้วห่อแผล แก้ฝี
23	ซีเตอเนง		✓			✓	✓		12	นำใบมาต้มไก่ แก้ปวดเมื่อย บำรุงร่างกาย
24	โยป่า	✓					✓		7	นำต้นต้มน้ำดื่มแก้ลูกน้อย ปวดท้อง แม่ผิดเดือน
25	เปือกไก่อ		✓			✓	✓		1	แก้ปวดท้องประจำเดือน ต้มน้ำกิน หรือต้มไก่
26	โสมเกาหลี					✓	✓		2	นำมาต้มกินหรือต้มไก่บำรุง ร่างกาย
27	หลงดู	✓					✓		1	แก้กินผิด นำไปต้มน้ำทั้งต้น ละลายดื่ม
28	ดงจื้อเน้ง	✓	✓				✓		2	นำใบต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้อง มดลูก ริดสีดวง

ลำดับ	ชื่อพืช	แหล่งพืช			ประเภท				จำนวน ต้น	การนำไปใช้ประโยชน์
		พืชท้องถิ่น			พืชจาก ภายนอก	พืช อาหาร	พืช สมุนไพร	อื่นๆ		
		หายาก/ ขาดแคลน	เริ่มมี ปริมาณ ลดน้อยลง	เพิ่มปริมาณ เพื่อใช้ ประโยชน์						
29	ชะงืดต้อง			✓			✓		1	แก้ปวดท้อง นำรากหรือต้น มาต้ม
30	ข้าวคือเต้	✓					✓		1	ปวดแขนหรือปวดขา นำใบ มาทุบแล้วท้อ
31	เจ้าไก่			✓			✓		3	นำใบมาต้มกิน ป้องกันการ แท้งลูก
32	กอเตอออจ๊ะวะ	✓				✓	✓		10	นำใบมาต้มไก่ ช่วยบำรุง ร่างกายแก้ปวดเมื่อย
33	ปล้องเจตุ					✓	✓		2	แก้ปวดท้อง กินผิด และ นำมาต้มไก่แก้ปวดเมื่อย บำรุงร่างกาย
34	บัวชืดต้อง			✓			✓		1	ฝี ผลที่โดนน้ำ นำใบมาทุบ แล้วทาแผลจะแห้งไว
35	ม้านชาตง			✓			✓		1	นำมาต้มกิน บำรุงโลหิต
36	หยิงแกร่ง			✓		✓	✓		16	แก้ปวดบิดท้อง นำหัวมาบั้ง กิน คนที่ผิดเดือน กินของผิด นำหัวมาต้มไก่
37	ปล้องเจเลี้ย			✓		✓	✓		2	นำไปต้มไก่ บำรุงร่างกาย แก้ปวดเมื่อย
38	ข้าวชะเต้			✓		✓			4	ยาแก้ผิดน้ำ ถ้ามือโดนน้ำ

ลำดับ	ชื่อพืช	แหล่งพืช			ประเภท				จำนวน ต้น	การนำไปใช้ประโยชน์
		พืชท้องถิ่น			พืชจาก ภายนอก	พืช อาหาร	พืช สมุนไพร	อื่นๆ		
		หายาก/ ขาดแคลน	เริ่มมี ปริมาณ ลดน้อยลง	เพิ่มปริมาณ เพื่อใช้ ประโยชน์						
										เยาะ แล้วเป็นแพลนนำมาต้มแล้วล้าง
39	กัวเหล่าซา			✓		✓	✓		5	ต้มไก่นำไปปิ้งไฟแก๊สเค็ล็ดชัดยอก
40	ชะฉีป่า			✓		✓	✓		30	นำใบมาต้มไก่ บำรุงร่างกาย
41	กระชายดำ			✓		✓	✓		15	นำหัวมาต้มไก่บำรุงร่างกาย และนำหัวมาต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้อง
42	ชิงแกง			✓		✓	✓		50	นำเหง้ามาปรุงอาหาร และนำเหง้ามาต้มน้ำดื่มแก้ท้องอืดท้องเฟ้อ
43	ขมิ้นชัน				✓	✓	✓		120	นำเหง้ามาประกอบอาหาร และนำมาต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้อง โรคกระเพาะอาหาร
44	เชียงดา				✓	✓	✓		100	นำใบมาประกอบอาหาร และนำมาต้มน้ำแล้วดื่มเพื่อแก้โรคเบาหวาน
45	พลูยอ				✓	✓	✓		100	ใบนำมาทุบแก้แมลงสัตว์กัดต่อย งามูสัตว์

ลำดับ	ชื่อพืช	แหล่งพืช			ประเภท				จำนวน ต้น	การนำไปใช้ประโยชน์
		พืชท้องถิ่น			พืชจาก ภายนอก	พืช อาหาร	พืช สมุนไพร	อื่นๆ		
		หายาก/ ขาดแคลน	เริ่มมี ปริมาณ ลดน้อยลง	เพิ่มปริมาณ เพื่อใช้ ประโยชน์						
46	เพชรสังฆาต				✓		✓		80	เอานำมาทำแห้งรับประทาน แก้โรคริดสีดวงทวาร
47	ตำลึง				✓	✓			30	ใบนำไปประกอบอาหาร
48	ผักติ๊ด				✓	✓	✓		20	ใบนำมาแช่น้ำต้มแก้ไข้ และ นำไปประกอบอาหาร
49	ฟ้าทะลายโจร				✓		✓		100	นำใบมาต้มน้ำดื่มแก้ไข้ เจ็บ คอ
50	ไพล		✓				✓		30	แห้งนำมาต้มน้ำดื่มแก้ปวด ท้อง ท้องอืด ท้องเฟ้อ
51	ใบเตย				✓	✓	✓		30	ใบนำมาต้มน้ำดื่มบำรุงหัวใจ หรือนำไปทำขนม
52	เจียวกู่หลาน				✓		✓		30	นำทั้งต้นมาต้มกิน ช่วยปรับ ความดันโลหิตและลดไขมัน ในเส้นเลือด
53	ว่านหางจระเข้				✓		✓		20	นำวุ้นข้างในมาใส่แผลไฟ ไหม้ น้ำร้อนลวก
54	ข่า		✓			✓			50	นำแห้งมาประกอบอาหาร
55	ตะไคร้หอม				✓		✓		5	ใบใช้สำหรับไล่ยุง
56	มะระหวาน			✓		✓			100	ผลนำมาประกอบอาหาร
57	หว่า			✓		✓			20	ผลรับประทานเป็นผลไม้

ผลที่เกิดขึ้นจากการอนุรักษ์ ฟืนฟู พืชท้องถิ่นในชุมชน

1) ชุมชน

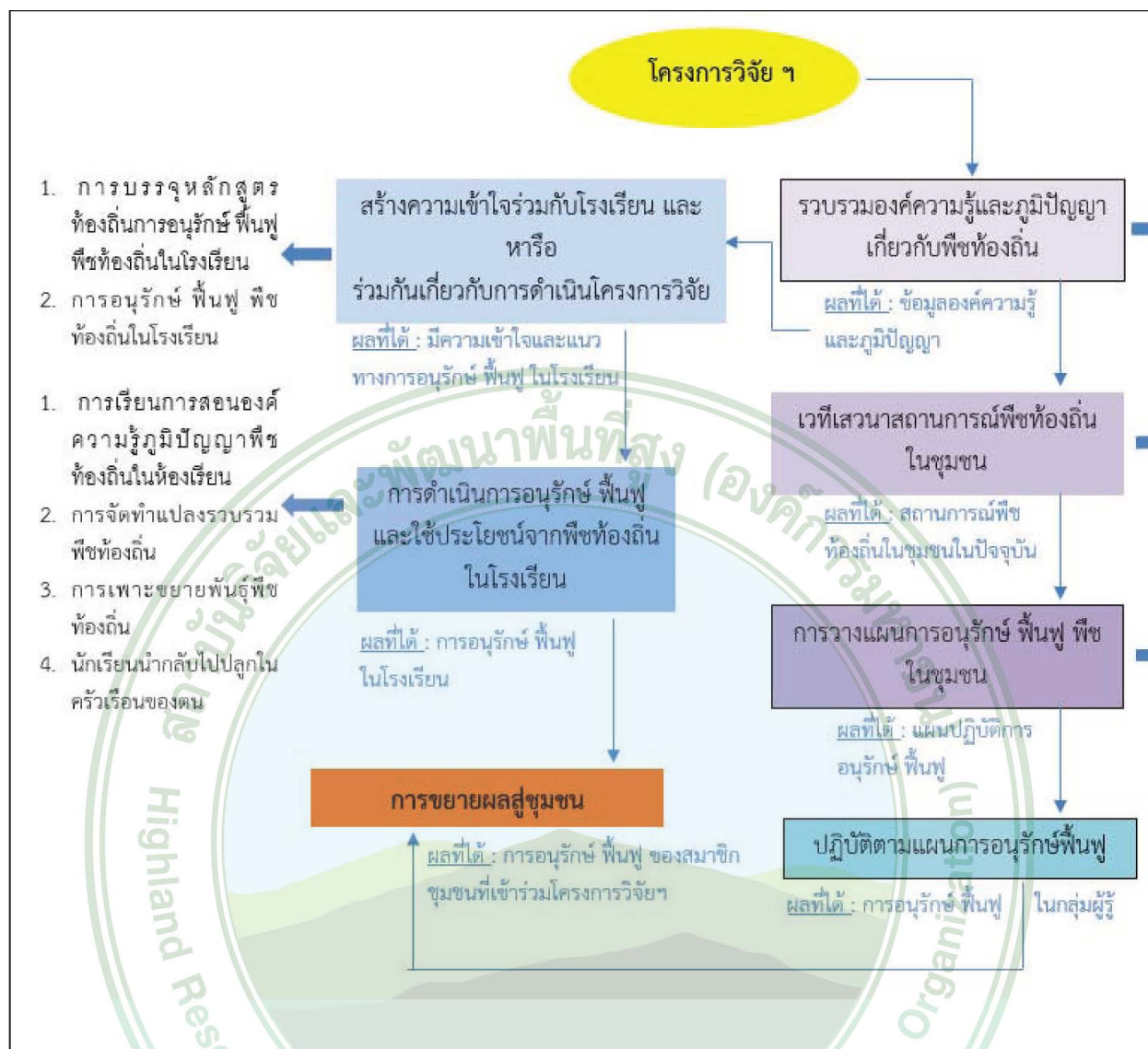
- พืชท้องถิ่นได้รับการอนุรักษ์ ฟืนฟูในระดับครัวเรือนมากขึ้น (แต่ละครัวเรือนมีการอนุรักษ์ ฟืนฟู พืชบริเวณบ้าน บางชนิดนำไปปลูกในบริเวณ สวน ไร่ ของตนเอง)
- มีคนรุ่นใหม่ในช่วงอายุ 20 ปี ขึ้นไปมีความสนใจและเข้าร่วมการอนุรักษ์ ฟืนฟู พืชท้องถิ่น
- ชุมชนกลับมาใช้สมุนไพรมากขึ้น โดยการมาขอสมุนไพรจากโรงเรียน (ในแปลงรวบรวม) และการขอรับต้นพันธุ์พืชท้องถิ่นไปปลูก
- พืชจากภายนอกชุมชน เช่น พญาฮอ ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในการรักษาโรคผิวหนังแล้วได้ผลดี จึงได้มีการบอกต่อความรู้ผ่านประสบการณ์สู่บุคคลอื่น เป็นผลให้มีครัวเรือนมาขอต้นพันธุ์จากทางโรงเรียนที่นักเรียนได้ทำการเพาะขยายพันธุ์ ไปปลูกในครัวเรือนจำนวนมากเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

2) โรงเรียน

- นักเรียนรู้จักพืชท้องถิ่นมากขึ้น สามารถบอกชื่อและการนำไปใช้ประโยชน์ได้
- นักเรียนสามารถเพาะขยายพันธุ์พืชท้องถิ่นบางชนิดได้
- นักเรียนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟืนฟู พืชท้องถิ่นของชุมชน

ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินโครงการวิจัยสำเร็จ

- 1) ผู้รู้และชุมชนให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ ฟืนฟู และใช้ประโยชน์จากพืชท้องถิ่น
 - 2) โรงเรียนให้การสนับสนุนการร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ ฟืนฟู โดยให้โรงเรียนเป็นสื่อกลางในการขยายผลไปสู่ชุมชน
 - 3) มีครูผู้รับผิดชอบกิจกรรมการอนุรักษ์ในพื้นที่ ที่เป็นคนในพื้นที่ ทำให้เกิดการสื่อสารได้ดีกับสมาชิกในชุมชน อีกทั้งครูผู้รับผิดชอบมีความรู้เรื่องพืชท้องถิ่นของตนเอง
 - 4) การสร้างความตระหนักให้กับสมาชิกชุมชนเกี่ยวกับความสำคัญของพืชท้องถิ่น และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการอนุรักษ์ ฟืนฟู พืชท้องถิ่น
 - 5) การจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนต้องจัดในเวลาที่เหมาะสม ซึ่งจะทำให้สมาชิกชุมชนที่สนใจสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ โดยคำนึงถึงฤดูกาลผลิตของสมาชิกชุมชน เนื่องจากสมาชิกชุมชนบ้านปากกล้วยเป็นเกษตรกร
 - 6) การสนับสนุนพืชอาหารหรือพืชสมุนไพรจากภายนอกที่สามารถปลูกในชุมชนและนำไปใช้ประโยชน์ได้
- ดังแสดงในภาพที่ 9 และ 10

ภาพที่ 9 กระบวนการดำเนินงานของโครงการวิจัยฯ ในพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวงป่ากล้วย

การถ่ายทอดความรู้และการสนับสนุนต้นพันธุ์พืชท้องถิ่น

การเสวนากับผู้รู้ในชุมชน

การเพาะขยายพันธุ์พืชของนักเรียนกิจกรรมในหลักสูตรท้องถิ่น

ภาพที่ 10 กิจกรรมการดำเนินการโครงการวิจัย

4.4 การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสร้างมูลค่าเพิ่มจากพืชสมุนไพรและยาพื้นบ้าน

1) สำรวจและรวบรวมภูมิปัญญาเกี่ยวกับการใช้พืชสมุนไพรท้องถิ่นยาพื้นบ้าน ทั้งสิ้น 147 ชนิด แสดงรายละเอียดในตารางที่ 11

ตารางที่ 11 รายชื่อพืชสมุนไพรท้องถิ่นที่พบในพื้นที่บ้านปากกล้วยพัฒนา ต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
1	ACANTHACEAE	<i>Phlogacanthus curvijlorus</i> Nees	ห้อมช้าง			ราก นำมาบดผสมแอลกอฮอล์ พอก แก้ กระดูกหักเมื่อ กระดูกเริ่มต่อกันแล้ว ทั้งต้น นำมาต้มน้ำ อาบ หรือ ผสมน้ดง แก้หิด เหา แก้คันตุ่ม หนองและโรคผิวหนังตามร่างกาย	✓	
2	ACANTHACEAE	<i>Strobilanthes cusia</i> (Nees) Kuntze	ฮ่อม	ก้ำ		ใบ นำไปตำพอก แผลสด รักษา แผลสด	✓	

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
3	ACANTHACEAE	<i>Thunbergia coccinea</i> Wall. ex D.Don	หนามแน่แดง รางจืดดอกแดง	มะกอก เข้ะป่า เลี้ยะ		เถาหรือทั้งต้นนำมาต้มน้ำ ต้มล้างพิษ ลดสารพิษ		✓
4	ACANTHACEAE	<i>Thunbergia laurifolia</i> Lindl.	รางจืด	มะกอก เข้ะป่า เลี้ยะ		ทั้งต้น นำไปต้มน้ำ ต้มล้างพิษ หลังใช้สารเคมีทางการเกษตร		✓
5	AMARANTHACEAE	<i>Iresine herbstii</i> Hook. <i>Iresine diffusa</i> Humb. & Bonpl. Ex Willd.	ผักแพวแดง	ชิวเลี้ยะ		ใบและยอดอ่อนนำมาต้มกับไก่หรือผสมสมุนไพรอื่น กิน บำรุงเลือด บำรุงกำลัง ใบ นำมาตำพอกหรือคั้นน้ำ ทาห้ามเลือด แก้หนองสุมาณแผลเปื่อย แก้ฟกช้ำ กระตุกหัก รากและใบ นำมา	✓	✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
						ต้มน้ำ ต้ม แก้ว ปวดท้อง ท้องอืด ท้องเฟ้อ อาหาร ไม่ย่อย แก้อาการ อ่อนเพลีย		
6	AMARYLLIDACEAE	<i>Crinum</i> sp.	พลับพลึง	ต้อสำ ตีสะ		ใบ นำมาทุบ อัง ไฟ แล้วนำมาห่อ บริเวณที่เคล็ดขัด ยอก รักษา อาการเคล็ดขัด ยอก	✓	
7	ANNONACEAE	<i>Pseuduvaria rugosa</i> (Blume) Merr.	สังหยุดดำ	สำหู่ สายหู่ ตัวผู้		ราก นำไปต้มน้ำ ต้ม รักษาโรคไต ช่วยล้างสารพิษ และแก้อาการแพ้ สารพิษ		✓
8	ARACEAE	<i>Acorus calamus</i> L.	ว่านน้ำ	เต้ากั๊ด เหล่		เหง้าและใบ นำมาทุบ เอน้ำ ทาขาที่แพลงหรือ บวม แก้อักเสบ	✓	

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
9	ARACEAE	<i>Acorus gramineus</i> Soland.	ว่านน้ำ ว่านน้ำเล็ก	เปือกไก่ เปือกไก่ เปืออะอะ		ใบหรือทั้งต้นนำมาต้ม หรือตำแล้วใส่เลือดคั่งที่ตา เพื่อช่วยสลายเลือด เลือดคั่งหรือตมตมแก้ประจำเดือนไม่ปกติ	✓	✓
10	ARALIACEAE	<i>Eleutherococcus trifolius</i> (L.) S.Y.Hu	ผักแปม	กะเตอออ		ใบ นำมาต้มน้ำดื่มหรือต้มไก่ ต้มสำหรับอยู่เดือนหรือบำรุงกำลังและแก้ลมชัก โดยเฉพาะกับเด็ก		✓
11	Asparagaceae	<i>Asparagus filicinus</i> Buch-Ham.	ม้าสามตอน	จอจี		ปมที่ราก นำไปต้มน้ำ ดื่ม แก้นิว		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
12	ASTERACEAE	<i>Chromolaena odorata</i> (L.) King et Robins.	สาบเสือ	จอตแล้ว เกลา		ใบ นำไปขยี้ให้ ละเอียด ทาแผล สด ห้ามเลือด	✓	
13	BASELLACEAE	<i>Anredera cordifolia</i> (Ten.) Steenis	ผักปิ้ง	ชะฉิมะ		ใบและยอดอ่อน นำมาผสม สมุนไพรรื่น ต้ม กับไก่ กิน บำรุง ร่างกาย แก้ปวด เมื่อยตามร่างกาย		✓
14	BERBERIDACEAE	<i>Mahonia siamensis</i> Craib ex Takeda	ขมิ้นต้น			ต้น นำไปต้มน้ำ ดื่ม แก้ปวดท้อง		✓
15	CAMPANULACEAE	<i>Lobelia angulate</i> Forster	ผักเบียดดิน	จี้ก้วย่า เต๊ะ		ต้น นำมาต้มน้ำ ดื่ม ช่วยทำให้มี ลูก		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
16	CAPRIFOLIACEAE	<i>Sambucus javanica</i> Reinw. ex Blume	สะพานกั้น			ราก นำไปต้มน้ำดื่ม เป็นยากระตุ้นให้ติดลูก		✓
17	COMMELINACEAE	<i>Murdannia loriformis</i> (Hassk.) Rolla Rao et Kammathy	หญ้าปักกิ่ง			ทั้งต้น นำมาต้มน้ำดื่ม แก้มะเร็ง		✓
18	COMMELINACEAE	<i>Tradescantia zebrina</i> Loudon	ก้ามปูหลุด	ข้าวเจ้อ ซินฉั่ว		ทั้งต้น นำไปต้มน้ำดื่ม แก้ไข้ใน		✓
19	COMPOSITAE	<i>Ageratina adenophora</i> (Spreng.) R.M.King & H.Rob.	สาบหมา	ข้าวหลูเต๋อ หญ้าเยี้ย เซ็ง		ใบ นำไปขยี้ ใช้น้ำทาหรือพอกแผลสด ห้ามเลือด	✓	

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
20	COMPOSITAE	<i>Artemisia vulgaris</i> L.	โกฐจุฬาลำพาจีน จิงจูฉ่าย	กอตออ		ใบหรือทั้งต้น นำไปต้มไก่ กิน บำรุงร่างกายแก้ ปวดเมื่อยตาม ร่างกาย		✓
21	COMPOSITAE	<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.	หนาดใหญ่			ราก ใบ หรือทั้ง ต้น นำมาต้มน้ำ ดื่มทั้งต้น ¹ นำมาต้มน้ำ อาบ แก้ไอ แก้ไข้หวัด ไข้มาลาเรีย แก้ ปวดท้อง ปวด ภายในร่างกาย ขับปัสสาวะ อาการตกเลือด ทั้งต้น ² ตำพอกหรือเอาน้ำ ทาบริเวณที่มี อาการเจ็บปวด จากไข้มาลาเรีย	✓	

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
22	COMPOSITAE	<i>Chrysanthemum morifolium</i> Ramat. ExUS <i>Chrysanthemum</i> Sp.	เก๊กฮวยป่า	กอดอออ		ใบ ยอดอ่อน หรือ ทั้งต้น นำไปต้ม กับไก่ หรือผสม สมุนไพรรื่นต้มกับ ไก่ กิน แก้ปวด หลังปวดเอว บำรุงร่างกาย แก้ ปวดเมื่อยตาม ร่างกาย และใช้ สำหรับอยู่เดือน		✓
23	COMPOSITAE	<i>Gynura bicolor</i> DC.	ว่านทองใบ ม่วง	หย่าเลื้อย หย่าเลื้อย ข้าวเจี๊ยะ		ใบ ยอดอ่อน หรือ ทั้งต้น ¹ นำมาต้ม กับไก่ กิน แก้ ปวดหลังปวดเอว ใบ ยอดอ่อน หรือ ทั้งต้น ² นำไป ผสมสมุนไพรรื่น ต้ม กับไก่ กิน บำรุงร่างกาย แก้ ปวดเมื่อยตาม ร่างกาย ราก นำไปต้มน้ำ		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
						ตี้ม แก้อาการปวดท้องหลังคลอดลูก และแก้อาหารเป็นพิษ ยอด นำไปตี้มกับไก่ กิน เป็นยาบำรุงกำลังและแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย		
24	COMPOSITAE	<i>Kalimeris indica</i> (L.) Sch.Bip.	ปีเช่า	เตี้ยแกง		ยอดอ่อน นำมาตี้มกับไก่ หรือผสมสมุนไพรอื่นตี้มกับไก่ กินบำรุงร่างกาย แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
25	CONVALLARIACEAE	<i>Aspidistra elatior</i> Blume <i>Aspidistra</i> sp.	ปูเต๋มาทังไม้เท้า	ข้าวหล่ำะ ย้อม้า		ทั้งต้น นำมาต้ม น้ำ ต้ม เป็นยา อายุวัฒนะ		✓
26	CONVALLARIACEAE	<i>Disporum calcaratum</i> D.Don	ว่านหัวสีบ			ราก ต้น ใบ หรือ ทั้งต้น นำมาเคี้ยว หรือตำให้แหลก กินหรือต้มน้ำ ต้ม เป็นยาบำรุงกำลัง และระบายท้อง		✓
27	CRASSULACEAE	<i>Kalanchoe pinnata</i> (Lam.) Pers.	คว่ำตาย หงายเป็น	กั้วหล่อ ชา		ใบ นำไปขยี้ ทา แผลสด และนำมา ทุบพอกบริเวณที่ ต้องการต่อกระดูก ใบ ต่อกระดูกที่หัก	✓	

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
28	CUCURBITACEAE	<i>Gynostemma pentaphyllum</i> (Thunb.) Makino	เจียวกู่ หลาน	จีเป้งตี้ จีเต่งป่า ฉิ่ง		ทั้งต้น นำไปต้ม น้ำดื่ม แก้ โรคมะเร็ง		✓
29	EUPHORBIACEAE	<i>Baliospermum siamense</i> Craib <i>Baliospermum montanum</i> (Willd.) Müll.Arg.	ตองแตก	ขี้ เมาะตัว ขี้มะตัว		ราก นำไปต้มน้ำ ดื่ม หรือนำไปต้ม ไก่ ราก แก้ปวดเอว		✓
30	EUPHORBIACEAE	<i>Croton crassifolius</i> Geiseler	พังคี			ราก แก้โรค กระเพาะ แก้ อาการปวดท้อง ท้องอืด ท้องเฟ้อ อาหารไม่ย่อย ราก นำไปต้มน้ำ ดื่ม		✓
31	EUPHORBIACEAE	<i>Ricinus communis</i> L.	ละหุ่งแดง			ก้านใบ นำไปลน ไฟ เป่าใส่หู ก้าน ใบ แก้หูอักเสบ หนอง	✓	

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
32	HYPOXIDACEAE	<i>Molineria latifolia</i> Herb.ex Kurz	ว่านสาก เหล็ก	บั้งโศก ชา ปร้อง ไค้จ่า		ใบหรือต้นสด นำมาทุบใส่แผล ใบหรือต้นสด ช่วย สมานแผล	✓	
33	IRIDACEAE	<i>Eleutherine americana</i> (Aubl.) Merr.	ว่าน หอมแดง	เนื้อไก่		หัวและราก ¹ นำมาตำพอกแผล สด ห้ามเลือดและ สมานแผลสด หัวและราก ² เคี้ยวกินหรือต้ม น้ำ ต้ม แก้ปวด ภายในร่างกาย ปวดท้อง ท้องเดิน อาหารไม่ย่อย เป็นลม วิงเวียน ศีรษะ ขับปัสสาวะ แก้โรคกระเพาะ ปัสสาวะ และแก้ อาการปวด ประจำเดือน	✓	✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
34	LABIATAE	<i>Pogostemon auricularis</i> (L.) Hassk.	สาบแร้ง สาบกา	เย็บัวตัว ข้าวต้นเหย ยะ		ใบอ่อนและยอดอ่อน นำไปต้มไก่กิน บำรุงร่างกาย บำรุงกำลัง		✓
35	LAMIACEAE	<i>Agastache rugosa</i> (Fischer & C. Meyer) Kuntze	เห่าเขียง	ปาเต้		ยอด นำไปนึ่งใส่ไข่ ทาน แก้ไข้ แก้ไอ แก้อาการไข้สีชมพู (โรคคางม่วง) ซึ่งเกิดกับแม่หลังคลอดบุตร ดอก ป้องกันผี และรักษาโรคไข้สีชมพู ดอก นำไปห่อผ้าผูกไว้รอบคอ	✓	✓
36	LAMIACEAE	<i>Microtoena insuavis</i> (Hance) Prain ex Briq.	คำปอง	ปาเต้		ยอด นำไปนึ่งใส่ไข่ทาน แก้ไข้ แก้ไอ		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
37	LEGUMINOSAE- PAPILIONOIDEAE	<i>Endosamara racemosa</i> (Roxb.) R.Greesink	หางไหล	หางไหล		ราก นำไปทุบ แล้วนำไปใส่คีระชะ แก้เหา	✓	
38	LIGUMINOSAE- PAPILIONOIDEAE	<i>Eriosema chinense</i> Vogel	แห้วประดู่			ยอด นำไปนึ่งกับ ไข่ กิน แก้ไอ	✓	
39	MALVACEAE	<i>Sida acuta</i> Burm.f.	หญ้าขัดใบ ยาว	ข้าวเต๋อ ชู่เต๋อ		รากหรือทั้งต้น ใช้ต้ม กิน แก้ อาหารเป็นพิษ		✓
40	MALVACEAE	<i>Urena lobata</i> L.	ซีโครก	ตระ จี่มั่วจ่า ชิวบลอก		รากหรือทั้งต้น ¹ นำไปตำพอกแผล ระงับเชื้อ แก้พิษ จากเชื้อ รากหรือทั้งต้น ² นำไปต้มน้ำ ดื่ม ขับนิ่ว ขับ	✓	✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
						ปัสสาวะ แก้ ปัสสาวะติดขัด ด้านการแท้งบุตร และแก้โรค เพศสัมพันธ์ และ อวัยวะสืบพันธุ์		
41	MYRSINACEAE	<i>Embelia sessiliflora</i> Kurz	ส้มกุ่ม	จี้จิวชา		ราก นำไปต้มน้ำ ดื่ม แก้ท้องเสีย		✓
42	MYRTACEAE	<i>Psidium guajava</i> L.	Guava ฝรั่ง	จี้จ้อท้อ		ราก นำไปต้มน้ำ ดื่ม แก้ปวดท้อง ยอดและใบ นำมาตำหรือบด อม แก้ปวดฟัน แก้โรคเหงือก ปากเปื่อย ราก ลำต้นและใบ นำมาต้มน้ำ ดื่ม แก้ไข้ แก้มาลาเรีย		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
						และบำรุงกำลัง		
43	ORCHIDACEAE	<i>Rhomboda lanceolata</i>	นกคุ้มสอยดาว	โย้วเตรอก		ราก นำมาต้มน้ำดื่ม แก้ไข้มาเลเรีย ทั้งต้น นำไปต้มน้ำดื่ม แก้ประจำเดือนมาไม่ปกติ		✓
44	PALMAE LEGUMINOSAE- CAESALPINIOIDEAE	<i>Berchemia floribunda</i> Wall. <i>Bauhinia ornata</i> Kurz var. <i>kerrii</i> (Gagnep.) K. & S.S.Larsen	โคคลาน แสลงพัน	มะขี้เเจ้		ต้น นำไปต้มน้ำกิน บำรุงเลือด		✓
45	PIPERACEAE	<i>Piper boehmeriaefolium</i> (Mig.) C. DC.	ปรุไป	ข้าวเจอบ เตรอก		ราก นำไปต้มน้ำดื่ม แก้อาหารเป็นพิษ		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
46	PLANTAGINACEAE	<i>Plantago major</i> Linn.	หญ้าเอ็นยัด	โจ้วจิงบัว		ราก นำมาเข้ายาบำรุงหัวใจ		✓
47	PORTULACACEAE	<i>Talinum paniculatum</i> (Jacq.) Gaertn.	โสมคน	ชะฉี่ป่า ข้าวเท่า ปิ้ง		ราก นำไปต้มน้ำดื่ม แก้อาการปวดท้องหลังคลอดลูก และแก้อาหารเป็นพิษ ยอด นำไปต้มน้ำกับไก่ กิน เป็นยาบำรุงกำลังและแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
48	PUNICACEAE	<i>Punica granatum</i> L.	ทับทิม			ยอด นำไปต้มน้ำ ต้มแก้ท้องเสีย		✓
49	RHAMNACEAE	<i>Berchemia floribunda</i> Wall.	ฮ่อสะพายควาย	มะเขือตัว		ลำต้น นำไปต้มน้ำ ต้ม แก้โรคไต		✓
50	RUTACEAE	<i>Clausena excavata</i> Burm.f.	สันโสก	เจี๊ยงี่นั้ง		ใบ นำไปอังไฟ ใช้ นึ่งทับ แก้ ริดสีดวงทวาร	✓	
51	SAURURACEAE	<i>Houttuynia cordata</i> Thumb.	ผักคาวตอง			ราก ใบ หรือทั้งต้น นำมาเคี้ยว กินสด หรือ ต้มน้ำ ต้มและอาบ แก้ไข้ ไข้มาลาเรีย ปวด บวม ปวดอึกเสบ บำรุงกำลัง ยอด	✓	✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
						เคี้ยวอมแก้ปวดฟัน		
52	SCROPHULARIACEAE	<i>Scoparia dulcis</i> L.	กรดน้ำ	ขี้เต๋อ		ราก นำไปต้มน้ำดื่ม แก้อาการเป็นพิษ แก้เมาสุรา ลูก ใช้ทำสร้อย		✓
53	TRILLIACEAE	<i>Paris polyphylla</i> Sm.	ตีนอุ้งคอย	ชะฉี ชะฉีกู		เหง้า กินสด หรือนำไปต้มน้ำ ดื่มแก้ปวดท้อง		✓
54	UMBELLIFERAE	<i>Foeniculum vulgare</i> Mill.	ผักชีล้อม Fennel , finocchio, florencia fennel	ไย้จ้อยู		ใบ นำมาเคี้ยวกิน แก้ไข้และแก้โรคอีสุกอีใส ใบ ยอดอ่อน นำมาผสมสมุนไพรอื่น ต้มกับไก่ กิน บำรุงร่างกาย แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
55	UMBELLIFERAE	<i>Hydrocotyle javanica</i> Ponten ex Thunb.	ผักหนอก	ซีเตอเนง		ทั้งต้น นำไปต้มไก่ บำรุงร่างกาย ใบหรือทั้งต้น นำมาผสมสมุนไพรอื่น ต้มไก่กิน บำรุงร่างกาย แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย		✓
56	URTICACEAE	<i>Boehmeria nivea</i> (L.) Gaudich. var. <i>Nivea</i>	ปานรามี่ Chinese grass cloth plant, Ramie, Ramifibres Rhea	จรั้า จ้ำ ต้า		ทั้งต้น นำมาต้มน้ำ ต้มแก้อาหารเป็นพิษ		✓
57	VERBENACEAE	<i>Verbena officinalis</i> L.	นั่งดงล่าง	ก้ำ หลูชอ		ใบ นำไปต้ม อาบแก้คัน	✓	

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
58	VITACEAE	<i>Cissus javana</i> DC.	ดาตตะแก้ว เถา	มะไซ้		ใบ นำมาตำ แล้วทาแก้กลาก	✓	
59	ZINGIBERACEAE	<i>Stahlianthus involucratus</i> (King.) Craib ex Loes.	ขิงดอย ว่านเพชร น้อยแดง	ขั้วเต๋อ ไก่ ขั้ว แจ๋อไก่		เถา นำไปต้มไก่ แก้วข้าวใน ใบอ่อน นำไปต้มกับไก่ หรือผสมสมุนไพรรื่นต้มกับไก่ กิน แก้วปวดหลังปวดเอว บำรุงร่างกาย แก้วปวดเมื่อยตามร่างกาย เหง้า นำไปต้มน้ำดื่ม แก้วร้อนใน แก้วปวดข้อ ปวดตามกล้ามเนื้อ แก้วข้าวใน ฟกข้าวดำ เชี่ยวตามร่างกาย		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
60	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ตุเซอตัว		ต้นและราก นำไปต้มไก่ กินแก้ เส้นเอ็นเลื่อน กระดูกทับ เส้นประสาท		✓
61	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	สาแย้ง		ใบ นำมาทุบแล้ว อังไฟ ห่อที่ ท้องน้อยแก้ปวด ท้อง ท้องแข็ง	✓	
62	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ตรอยู่ จิวะ	-	ใบ นำไปต้มไก่ ทาน สำหรับผู้ที่ อยู่เดือนหรือ อาการเบื่ออาหาร		✓
63	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ก้อตุ	-	รากหรือใบ ต้มน้ำ ดื่ม แก้อาหารเป็น พิษ		✓
64	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	หย่าเลีย	-	ราก นำไปต้มน้ำ ดื่ม แก้อาการ ปวดท้องหลัง คลอดลูก และแก้		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
						อาหารเป็นพืช		
65	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ข้าวต้นเจ้า	-	ใบ นำไปสับละเอียดแล้วนึ่งใส่ไข่ ทาน แก้ไอ		✓
66	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ทองฮั่ว	-	ราก นำไปต้มน้ำดื่ม แก้ปวดท้อง		✓
67	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	เม็ดเต็ม รับปั้นชาลี	เกี้ยว		ใบ นำไปนึ่งใส่ไข่ รักษาโรคไต แก้กินผิด ร้อนคอ		✓
68	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ปัมปาย	-	ราก นำไปต้มน้ำดื่ม แก้ท้องผูก		✓
69	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	จาโหว เค็ง	-	ราก นำไปทานสด แก้ปวดท้อง แน่นท้องหลังรับประทานอาหาร		✓
70	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ข้าวข้าวเน็ง	-	ยอด นำไปเคี้ยวกินสด ถ่ายพยาธิ		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
						ตัวตืด		
71	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	จิมัวนา	-	ใบ นำไปต้มน้ำอาบ แก้วร้อน ราก นำไปต้มน้ำแล้วอม รักษาแผลในปาก	✓	
72	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	โฮโจไก่	-	ราก นำไปต้มน้ำดื่ม แก้วปวดท้อง		✓
73	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ชะฉี่	-	ทั้งต้น นำมาหั่นทำเป็นลูกประคบใช้ประคบ แก้วปวดหลังปวดเอว	✓	
74	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	มั่วจั่ว ชัวจั่ว	-	ใบ นำไปต้มน้ำแก้วอาหารเป็นพิษ		✓
75	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	กั่วต๊ะกู	-	ราก นำไปต้มน้ำดื่ม แก้วปวดหลังปวดเอว	✓	
76	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	จี้ไต้เนา	-	ใบ นำไปเคี้ยวแล้วใส่แผลที่ถูกงูกัด แก้วพิษงู	✓	

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
77	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ชิวชือเต		ใบ นำไปขยี้ใส่ แผล ช่วยห้าม เลือด	✓	
78	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ชี่กัวชี	-	ใบ นำไปขยี้ใส่ แผล ช่วยห้าม เลือด ราก นำไปต้มน้ำ ดื่ม แก้ก้องผูก	✓	✓
79	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ชิวกันจื่อ		ราก นำไปต้มน้ำ ดื่ม ใช้แก้เวลา ทานข้าวแล้วกลืน ติดขัด		✓
80	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	โจโจร เลี้ย	-	ราก นำไปต้มน้ำ ดื่ม แก้อาหาร เป็นพิษ		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
81	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	มะขากู่	-	ทั้งต้น นำมาต้มกิน แก้ปวดเมื่อย		✓
82	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	กอก โตรจั่ว	-	ใบ รับประทานสด แก้ร้อนใน		✓
83	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	เมาะ ประไซ	-	ราก นำไปต้มไก่ แก่โรคกระเพาะอาหาร		✓
84	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	งูเขียวเล็ก	จี้ย้วยู่	-	ราก นำไปต้มน้ำดื่ม แก่อาหารเป็นพิษ ยอด นำไปนึ่งใส่ไข่ แก่ไอ		✓
85	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ชู้ชานั่ง		ใบ นำไปทุบแล้วทาแผล ช่วยสมานแผล	✓	
86	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ก้วย เอี้ยะ	-	ใบ นำไปรับประทานสด แก้ปวดท้อง อายาก อาเจียน		✓
87	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	หว่าอ	-	ราก นำมาต้มน้ำ		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
				เจ๊าะ		ต้ม แก้ปวดเอว ปวดท้อง		
88	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	มะขิงเนง		ทั้งต้น นำไปต้มน้ำดื่ม แก้ไอ แก้ปวดเอว บำรุงเลือด		✓
89	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	มะตัง	-	ใบ นำไปต้มน้ำดื่ม บำรุงเลือด		✓
90	ROSACEAE	<i>Agrimonia nepalensis</i> D. Don var. <i>nepalensis</i>	ฮ่องไว	จอกแก้ ก้องตู	-	ราก นำไปเข้ายารวมกับรากหญ้าเอ็นยัด บำรุงหัวใจ		✓
91	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	มาก่อซ่อ	-	ใบ นำไปต้มน้ำแก้วนึ่งชองคลอด	✓	
92	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	บร็องก่อ จ้อง	-	ราก นำไปต้มน้ำกิน หรือใบนึ่งไข่ช่วยให้ผู้ที่มิลูกยากมีลูก		✓
93	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	โสมตั้งกุก	เน้งเด	-	ใบ นำไปอังไฟแล้วประคบ	✓	

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
						บริเวณที่เป็นงูสวัด รักษาโรคงูสวัด		
94	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	โย้วเจอ ดอง	-	ทั้งต้น นำไปต้มน้ำ ต้ม แก้วไข่ จับสั้น		✓
95	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	จำเดื่อะ จำเดื่อ	-	ทั้งต้น นำมาต้มน้ำ ต้ม แก้วหวัด และอาหารเป็นพิษ		✓
96	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	เอ๊ะะนึ่ง จั่วตุ	-	ใบ นำมาต้มไก่ บำรุงร่างกาย		✓
97	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ซัวมือจื่อ				
98	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ซัวนง เซ็งตุ้	-	ราก/นำไปต้มน้ำ ดื่มสำหรับคนที่ มีลูกยาก		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
99	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ข้าวข้า		โบนามาต้มอาบ แก้แอมพาต		✓
100	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ข้าวเก		รากลำไปต้มน้ำ ดื่มแก้อาหารเป็นพิษ		✓
101	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ลิ้นดา		ไม่สามารถระบุได้		
102	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ปั่วชิง		ไม่สามารถระบุได้		

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
103	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ดอกดำ		ไม่สามารถระบุได้		
104	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	สังหยูใบเขียว	-		ไม่สามารถระบุได้		
105	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	มะเขียงเนง	-	ทั้งต้นนำมาต้มน้ำดื่มเป็นยาบำรุงเลือดผู้หญิงตัวเหลืองไม่สมบูรณ์		✓
106	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	กอดัง	-	ใบนำไปนึ่งใช้ทานแก้ไอ		✓
107	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	จวนตัว		ใบนำไปต้มไก่ช่วยให้มีลูกสำหรับคนที่ไม่มีลูกยาก		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
108	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	อู่จะถ่าน จิว		ยอดนำไปนึ่งกับไข่ แก้อี		✓
109	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ก๊ะเลียกู่		รากลำไปต้มน้ำ กินแก้ไอและบวม		✓
110	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	ต้างนก	-		-		
111	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	ทองสาม ย่าน	-		-		

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
112	ZINGIBERACEAE	<i>Kaempferia</i> sp	เปราะป่า กระชาย เขี้ยว	ชะฉิด้า		เหง้า ชงน้ำอุ่นดื่ม แก้โรคปอด และ อาการมดลูก อักเสบ		✓
113	APOCYNACEAE	<i>Toddalia asiatica</i> (L.) Lam	ผักแปมป่า ม้ากระทืบ โรง	-		ใช้ส่วนต้นมาตาก แห้ง และต้มชงน้ำ ดื่ม แก้ปวดเมื่อย ตามร่างกาย		✓
114	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	ว่านทองใบ เขี้ยว	จอยู่จิว		-		
115	ASTERACEAE	<i>Gynura</i> sp.	จินเจียหมา เยี่ย			ยอดอ่อนและใบ สดหรือตากแห้ง แก้หอบหืด ขับ เสมหะ ลด เบาหวาน หรือใช้ ดองเหล้าดื่มบำรุง กำลัง		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
116	LEGUMINOSAE-PAPILIONACEAE	<i>Mucuna macrocarpa</i> Wall.	สะบ้าลิง	-		ลำต้นหรือเครือตากแห้งต้มกินบำรุงร่างกาย		✓
117	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	สาคุจิ้น พุทธรักษา กินหัว	-		-		
118	PORTULACACEAE	<i>Talinum fruticosum</i> (L.)Juss.	โสมเกาหลี โสมไทย	ข้าวเท่า ปัง	-	ทั้งต้นต้มน้ำดื่มเป็นยาเจริญอาหารและบำรุงกำลังสตรีหลังคลอดบุตรใหม่ๆ		✓
119	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	เจือตู่ เสี่ยะ	-			
120	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	โจจ้อยู	-			
121	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ซิติ	-			
122	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	โป่งป่า	-			

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
				เย็น เดือ				
123	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	-	-	กิ่งและเถา ต้มดื่ม บำรุงกำลัง บำรุง ร่างกาย		✓
124	ไม่สามารถระบุได้	<i>Conyza</i> sp.	-	ต้องปรา		ทั้งต้น ผสมรางจืด ดอกแดง ขับ สารพิษ		✓
125	LEGUMINOSEA- MIMOSOIDEAE	<i>Archidendron clypearia</i> (Jack) I.C.Nielsen	มะขามแป	-		นำใบมา ต้มน้ำดื่ม บำรุงร่างกายและ บำรุงเลือด		✓
126	LAMIACEAE	<i>Plumbago zeylanica</i> L.	เจตมูลเพลิง ขาว	ปิดปิว ขาว		รากนำไปต้มน้ำ ดื่ม เป็นยาแก้ ริดสีดวงทวาร รักษาโรคผิวหนัง บำรุงธาตุ แก้ปวด		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
						ท้อง		
127	TACCACEAE	<i>Tacca chantrieri</i> Andre	เนระพูสี ไทย ค่างควดดำ	-		ลำต้น ใช้เข้า ตำรับยาแก้บ้อง ต้นและหัว นำมา ต้ม รับประทาน ราก นำมาต้ม หรือดองเหล้า		✓
128	CHLORANTHACEAE	<i>Chloranthus erectus</i> (Buch.-Ham.) Verdc.	กระดุกไก่	หอมไก่ พอนาแย พอเนอयी		-		
129	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	หนาดี้ โຕ້ະ	-	-		
130	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ฝัก อีหลีน เสื่อ	-	-		

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
131	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ปล้องใจ เล็ก		หัว หรือใบ ต้มกิน กับไก่ แก้วพิษ แก้ว เมาเหล้า		✓
132	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ชะนีเต๋อ	-	-		
133	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ปล้องเจ จั่ว		แก้วเมาเหล้า		✓
134	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ขั้วมอ เซีย		ใบต้มน ต้มดื่มแก้ว เจ็บหัวใจ		✓

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
135	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ชิวโกเต้อ		ใบราก ต้มกินเป็นยาระบาย		✓
136	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	หน้า		-		
137	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	โย่วปา	-	-		
138	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ซูก่อเมที	-	-		
139	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	โจ้จ้าย		ใบสดขยี้ประคบฝี แก้ฝี	✓	

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
140	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	หลงดู		-		
141	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	กัวตัวซ่า		-		
142	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	อ้ววลินจั่ว		-		
143	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	จอยู้จั่ว		-		

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ภาพ	การใช้ประโยชน์	ประเภท	
							ยาใช้ภายนอก	ยาใช้ภายใน
144	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ข้าวข้า เต๋อ		-		
145	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	จ้อเก้		-		
146	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ขึ้นจินดา	-	-		
147	ไม่สามารถระบุได้	ไม่สามารถระบุได้	-	ยาช่วยมี ลูก		นำต้นสดไปต้มน้ำ ดื่ม ไซ้ให้มี ลูกผู้หญิงหรือ ผู้ชาย		✓

2) คัดเลือกพืชสมุนไพรท้องถิ่นและยาพื้นบ้านที่มีศักยภาพเพื่อพัฒนาเป็นยาสมุนไพรร่วมกับชุมชน

ทำการคัดเลือกพืชสมุนไพรท้องถิ่นและยาพื้นบ้านที่มีศักยภาพเพื่อพัฒนาเป็นยาสมุนไพรร่วมกับชุมชน จำนวน 12 ชนิด ได้แก่ จิงจูฉ่าย ปูเฒ่าทิ้งไม้เท้า เก็กฮวยป่า ผักแพวแดง จินเจียเหมาเยี่ย ว่านสากเหล็ก เต๋ว้อ ต้องปรา หนามแน่แดง (รางจืดดอกแดง) สังกะยิ่ดำ สังกะยิ่ใบเขียว หญ้าขัดใบยาว

3) หารูปแบบการพัฒนาพืชสมุนไพรและยาพื้นบ้านที่เป็นที่ต้องการผู้บริโภคหรือตลาด และประยุกต์ใช้รูปแบบการพัฒนาพืชสมุนไพรและยาพื้นบ้านที่เป็นที่ต้องการตลาดและเป็นที่ยอมรับของชุมชน

รูปแบบการพัฒนาพืชสมุนไพรและยาพื้นบ้านที่เป็นที่ต้องการผู้บริโภคหรือตลาด 2 รูปแบบ คือ

- ต่อยอดพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์รักษาสุขภาพ สำหรับผู้มีสารพิษตกค้างในร่างกายจากการทำการเกษตรและสำหรับบำรุงร่างกาย
- พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อจำหน่ายสร้างรายได้เสริม ได้แก่ สมุนไพรแห้งสำหรับชงดื่มจากปูเฒ่าทิ้งไม้เท้า จิงจูฉ่าย และรางจืดดอกแดง ข้าวเกรียบสมุนไพรจากปูเฒ่าทิ้งไม้เท้า จิงจูฉ่าย และผักแพวแดง ชาลาเป่าไส้หมูสับจิงจูฉ่าย (ภาพที่ 11)

ภาพที่ 11 ผลิตภัณฑ์ต้นแบบสมุนไพรท้องถิ่น

4) สนับสนุนชุมชนพัฒนาการผลิตพืชสมุนไพรและยาพื้นบ้านให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานสูงขึ้น

ให้คำปรึกษาสมาชิกกลุ่มสมุนไพรแม่บ้านปากล้วยพัฒนา เพื่อจัดทำสถานที่ผลิตและแปรรูปสมุนไพรอย่างง่ายในระยะต่อไป สนับสนุนกลุ่มพัฒนาการผลิตปูเฒ่าทิ้งไม้เท้า จิงจูฉ่าย และรางจืดดอกแดง เป็นรูปแบบแห้ง และชงดื่ม ให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานสูงขึ้น ทดลองผลิตข้าวเกรียบสมุนไพรจากปูเฒ่าทิ้งไม้เท้า จิงจูฉ่าย และผักแพวแดง และสนับสนุนการนำจิงจูฉ่ายมาผลิตเป็นชาลาเป่าไส้หมูสับจิงจูฉ่ายจำหน่ายในชุมชน (ภาพที่ 12 และ 13)

ภาพที่ 12 กิจกรรมชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพร (ข้าวเหนียว)

ภาพที่ 13 ผลิตภัณฑ์สมุนไพรขิงขมิ้นและข้าวเหนียวสมุนไพร

5) เผยแพร่ความรู้ด้านสมุนไพร ได้แก่ จัดนิทรรศการให้ความรู้แก่ชาวบ้าน เรื่องสมุนไพรรางจืด ในการรณรงค์ลดการใช้สารเคมีและวิเคราะห์หาสารพิษตกค้างในเลือดของเกษตรกร และชาวบ้าน และจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้เรื่อง รางจืด สมุนไพรล้างพิษ เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านในการรักษาสุขภาพ และขับสารพิษที่ตกค้างในร่างกาย (ภาพที่ 14)

ภาพที่ 14 กิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ “ร่างจิต”

6) สำรวจแหล่งพืชสมุนไพร ได้แก่ (1) ร่างจิตดอกแดง พบว่าส่วนใหญ่พบในแปลงเกษตร เกษตรกรบางราย นำร่างจิตดอกแดงมาปลูกไว้ในแปลง เนื่องจากเห็นความสำคัญจึงนำมาปลูกไว้ใช้ดื่มดื่มระหว่างทำการเกษตร สมุนไพรเหล่านี้เริ่มหาในป่าได้ยาก (2) ดินฮั่งดอย พบต้นดินฮั่งดอยในป่าธรรมชาติทั้งหมด 5 จุด จำนวน 6 ต้น ความสูงเฉลี่ย 20-30 เซนติเมตร และในแปลงกาแฟ 7 จุด จำนวน 15 ต้น ความสูงเฉลี่ย 50-60 เซนติเมตร พบว่าในป่าธรรมชาติต้นดินฮั่งดอยมีขนาดเล็กมาก เนื่องจากชาวบ้านได้เข้าไปเก็บมาขายจนหมด ประกอบกับเกิดไฟไหม้ป่า ทำให้สมุนไพรชนิดนี้หาได้ยากขึ้น

ปัจจุบันชุมชนบ้านปากกล้วยพัฒนา มีการสำรวจและรวบรวมภูมิปัญญาเกี่ยวกับการใช้พืชสมุนไพรท้องถิ่นในพื้นที่บ้านทั้งสิ้น 147 ชนิด มีกลุ่มสมุนไพรแม่บ้านปากกล้วยพัฒนา 1 กลุ่ม ที่มีสมาชิก 8 ราย มีการฟื้นฟูองค์ความรู้ดั้งเดิมเกี่ยวกับสมุนไพรท้องถิ่นและยาพื้นบ้าน นำสมุนไพรท้องถิ่นมาเพิ่มศักยภาพเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม รวมถึงอนุรักษ์สมุนไพรท้องถิ่นในป่ารอบชุมชน ทั้งจากการใช้ประโยชน์ส่วนที่ไม่ทำลายต้นพันธุ์และนำมาปลูกใช้ในครัวเรือนแทนการเก็บจากป่ามากขึ้น ในสมุนไพรกลุ่มหายาก ไกล่สุญพันธุ์ และเพาะขยายพันธุ์ยาก มีความจำเป็นต้องหาแนวทางฟื้นฟูต่อไป

ในกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักและใช้สารเคมีการเกษตร มีแนวทางการรักษาสุขภาพตัวเองในเบื้องต้นจากสารพิษตกค้าง โดยใช้สมุนไพร รางจืดและรางจืดดอกแดง ที่มีอยู่ในพื้นที่ และมีองค์ความรู้จากเอกสารเผยแพร่

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาศักยภาพชุมชนบ้านปากกล้วยในการปลูกพืชเพื่อสร้างรายได้ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือ พบพืชที่เกษตรกรปลูก 4 กลุ่ม คือ 1) พืชผัก ได้แก่ กะหล่ำปลี ผักกาดขาวปลี หัวไชเท้า พริกยักษ์ มะเขือเทศ 2) ไม้ดอก ได้แก่ ดอกผีเสื้อ เอสเตอร์ ดอกกระดาด เบญจมาศ 3) ไม้ผล ได้แก่ อะโวคาโด กาแฟ องุ่น และ 4) พืชไร่ ได้แก่ มันฝรั่ง ข้าวสาลีตอ่ย ทั้งนี้ชนิดพืชที่เกษตรกรนิยมปลูก คือ กะหล่ำปลี ไม้ดอก ผักกาดขาวปลี ข้าวสาลีตอ่ย และมะเขือเทศ ตามลำดับ อย่างไรก็ตามรายได้เฉลี่ยส่วนใหญ่ของเกษตรกรได้มาจากการปลูก กะหล่ำปลี (38%) รองลงมาคือ มันฝรั่ง (16%) แต่เมื่อพิจารณาถึงปริมาณผลผลิตต่อหน่วยพื้นที่กลับพบว่าการปลูกดอกไม้ให้ผลผลิตมากที่สุด และต่ำสุด คือ มันฝรั่ง สำหรับข้อมูลต้นทุนการปลูกพืชโดยรวมจากการสัมภาษณ์พบว่า เกษตรกรใช้เมล็ดพันธุ์พืชในสัดส่วนสูงสุด รองลงมาคือ ปุ๋ยเคมี ดังนั้นหากจะวิจัยและ พัฒนาการปลูกพืชของเกษตรกรบ้านปากกล้วย ชนิดพืชที่น่าสนใจคือ กะหล่ำปลี ไม้ดอก ผักกาดขาวปลี และ มันฝรั่ง ในขณะที่ประเด็นเพื่อนำไปสู่การแก้ไขคือ การลดต้นทุนการใช้ปัจจัยการผลิต และการเพิ่ม ประสิทธิภาพการผลิตต่อหน่วยพื้นที่

เทคโนโลยีต้นทุนต่ำสำหรับการปลูกกะหล่ำปลีจากการรองกันหลุมก่อนปลูกด้วยซีไคหมักหินฟอสเฟต อัตรา (1:20) ร่วมกับปุ๋ยเคมี 46-0-0 ผสม 15-0-0 (อัตรา 1:2) และการฉีดพ่นสารเร่ง พด. 2 ผสม พด. 7 ผสม ธาตุแคลเซียม คอปเปอร์ และโบรอน หลังย้ายปลูกทุก 10 วัน ช่วยเพิ่มปริมาณผลผลิตผลกะหล่ำปลีต่อหน่วย พื้นที่อย่างชัดเจน สูงสุดถึง 47% หรือ 2,730 กก./ไร่ เมื่อเทียบกับวิธีปฏิบัติแบบเดิมของเกษตรกร ใน ขณะเดียวกันต้นทุนลดลงเล็กน้อย วิธีจัดการธาตุอาหารแบบใหม่อีกวิธีคือ การใส่เชื้อไมคอร์ไรซาสายพันธุ์ *Glomus etunicatum* ผสมหินฟอสเฟต อัตรา 50 หรือ 100 กิโลกรัมต่อไร่ ในแปลงปลูกกะหล่ำปลี ซึ่งเชื่อ ดังกล่าวมีคุณสมบัติช่วยเพิ่มความสามารถในการดูดซับฟอสฟอรัสให้กับพืช ผลวิจัยแสดงให้เห็นว่าวิธีการนี้ช่วย เพิ่มปริมาณผลผลิตผลกะหล่ำปลีได้สูงสุดถึง 6 เท่า เมื่อเทียบกับวิธีการของเกษตรกรที่ใส่ปุ๋ยเคมี

ผลการศึกษานิตพิชท้องถิ่นในชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ พันธุ์ ไร่ ใช้ประโยชน์ และถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ ชุมชนบ้านปากกล้วยพบ พืชท้องถิ่นที่มีปริมาณลดน้อยลง 12 ชนิด แต่เมื่อแบ่งกลุ่มตามการใช้ประโยชน์จะสรุป ได้ว่า เป็นพืชอาหาร 3 ชนิด สมุนไพร 19 ชนิด พืชอาหารและสมุนไพร 6 ชนิด ดังนั้นโครงการจึงได้วางแผน ร่วมกับชุมชนเพื่ออนุรักษ์ และฟื้นฟูพืชท้องถิ่นขึ้นใน 2 ลักษณะพบว่า 1) แต่ละครัวเรือนในชุมชนเริ่มนำพืช ท้องถิ่นไปปลูกในบริเวณบ้าน สวน ไร่ ของตนเอง มีคนรุ่นใหม่ในช่วงอายุ 20 ปี ขึ้นไปสนใจเข้าร่วมกิจกรรม เพิ่มขึ้น และพบการขอต้นพันธุ์สมุนไพร/พืชท้องถิ่นจากโรงเรียนไปปลูกและใช้ประโยชน์ นอกจากนี้พืชจาก ภายนอกชุมชน เช่น พญาฮอ ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในการรักษาโรคผิวหนังแล้วได้ผลดี จึงได้มีการบอกต่อความรู้ ผ่านประสบการณ์สู่บุคคลอื่น เป็นผลให้มีครัวเรือนมาขอต้นพันธุ์จากทางโรงเรียนที่นักเรียนได้ทำการเพาะ ขยายพันธุ์ ไปปลูกในครัวเรือนจำนวนมาก 2) ผลการบรรจุหลักสูตรอนุรักษ์ พันธุ์ ไร่ และใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่น ในโรงเรียนส่งผลให้นักเรียนรู้จักพืชท้องถิ่นมากขึ้น สามารถบอกชื่อและการนำไปใช้ประโยชน์ เพาะขยายพันธุ์ พืชท้องถิ่นบางชนิด ตลอดจนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ พันธุ์ ไร่ พืชท้องถิ่นของชุมชน

ข้อมูลผลการศึกษากการอนุรักษ์ พันธุ์ ไร่ และสร้างมูลค่าเพิ่มจากพืชสมุนไพรและยาพื้นบ้านแสดงให้เห็นว่า บ้านปากกล้วยพัฒนามีภูมิปัญญาการใช้พืชสมุนไพรท้องถิ่นยาพื้นบ้าน ทั้งสิ้น 147 ชนิด หลังจาก โครงการวิจัยเข้าดำเนินการร่วมกับชุมชนทำให้มีกลุ่มสมุนไพรแม่บ้านปากกล้วยพัฒนา มีแนวทางการใช้ ประโยชน์สมุนไพรท้องถิ่นที่มีศักยภาพสำหรับต่อยอดสร้างมูลค่าเพิ่ม 2 รูปแบบ มีต้นแบบการสร้างมูลค่าเพิ่ม เป็นผลิตภัณฑ์อย่างน้อย 4 ผลิตภัณฑ์ จากสมุนไพร 4 ชนิด ได้แก่ ปูเฒ่าทิ้งไม้เท้า จึงฉูดจาง รังจืดดอกแดง และ

ผักแพวแดง ในขณะที่เดียวกันกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักและใช้สารเคมีการเกษตรมีแนวทางการใช้ประโยชน์
สมุนไพรในการดูแลสุขภาพเบื้องต้นจากการใช้รางจืดและรางจืดดอกแดง

